

М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті

Кітапханалық-ақпараттық орталық

«Егемен елдің еңсерген 30 жылы!»

(библиографиялық көрсеткіш)

Тараз 2021

Алғы сөз

Тарих - өткеннің сабағы, алдағының кейінгіге өнегесі, қазақ жері қасиетті, өйткені ата-бабаларымыз бізге бірліктің, тұтастықтың ұлы үлгісін көрсетіп, атының тұяғымен дүбірлетіп өткен атамекенін аманат етіп қалдырды.

Тәуелсіздік – бабалар аңсауы, ұрпақтың қолы жеткен киелі кезең. Тәуелсіздік – таңбасы таста, қаны қара жердің тамырында жатқан күдіретті сөз.

Еліміз тәуелсіздіктің бесігінде тербелгелі 30 жыл. Отыз жыл ішінде Қазақстан етек-жеңін жиып, шекарасын бекітіп, өз алдына дербес зайырлы ел болды. Бұл атадан келе жатқан ұлы жеңістің жемісі. 1991 жылы 16 желтоқсанда егемендігін алған еліміздің өз президенті, ұлты мен ұлысы, салты мен дәстүрі, мәдениеті мен экономикасы болды.

Желтоқсанның желі мен ызғарына қарсы тұрған жастардың жалынды рухы мен ерліктерінің арқасында шаңырағы биік, керегесі кең мемлекет болып қалыптастық. 1986 жылғы желтоқсан оқиғасы шын мәнінде, қазақтың ұлт тәуелсіздігі жолындағы ең соңғы күресі еді. Дүниені дүр сілкіндірген бұл оқиға қазақ жастарының еркіндікке, демократиялық жүйеге ұмтылысының беташары болды.

Мазмұны

1. Алғы сөз.....	2
2. Желтоқсан оқиғасы.....	4
3. Тәуелсіздік бәрінен қымбат.....	5
4. Тәуелсіздік тарихы.....	13
5. Әдебиеттер тізімі.....	18
6. Электронды ресурстар	38
7. Қорытынды.....	42

Желтоқсан оқиғасы

1986 жылы 17 — 19 желтоқсан аралығында Алматыда болған қазақ жастарының КСРО үкіметінің отаршылдық, әміршіл-әкімшіл жүйесіне қарсы наразылық қимылдары. Көтерілістің басталуына Мәскеудегі орталықтың республика халқының пікірімен санаспастан Ресейдің Ульянов облысы партия комитетінің 1-хатшысы Г.В. Колбинді ҚКОК-нің 1-хатшысы етіп тағайындауы түрткі болды. 17 желтоқсан күні таңертеңгі сағат 8-де қаладағы Л.И.Брежнев атындағы алаңға (қазіргі Республика алаңы) саяси тәуелсіздікті талап еткен ұрандармен алғашында 300-дей адам жиналып, кешкісін көтерілісшілер саны 20 мыңға жетті. Бірақ көтерілісшілердің қойған талап-тілектері аяқ асты етіліп, “бұзақыларды” күшпен тарату мақсатында алаңға құқық қорғау органдарының қызметкерлері мен арнайы әскери күштер тобы жеткізілді. КСРО ПМ-нің бұйрығы негізінде дайындалған “Құйын — 86” операциясы бойынша көтеріліс қатыгездікпен басып жаншылды. 18 желтоқсан күні алаңға қайта жиналмақ болған көтерілісшілерге қарсы әскер күші қолданылды. Көтерілісшілердің қалған топтарын ығыстыру үшін жедел отряд, милиция мен жасақшылардан арнайы топтар құрылып, қала көшелеріне аттандырылды. Осы әскери күштер 19 желтоқсан күні қаланың әр тұсында қайтадан шеруге шықпақ болған 6 топты басып, таратты. Алаңдағы көтерілісшілер таратылған соң ішкі істер бөлімдеріне 2401 адам жеткізілген (Алматы түрмесіне сыймағандықтан, қала сыртына апарып тасталғандарды қосып есептегенде барлығы 8,5 мың адам ұсталған). Желтоқсан көтерілісі құрбандарының қатарында Е.Сыпатаев, С.Мұхаметжанова, К.Молданазарова, Қ.Рысқұлбеков, М.Әбдіқұлов, Л.Асанова сынды ержүрек қазақ жастары бар. Желтоқсанның 19 — 23 аралығында халықтың наразылық шерулері мен митингілер Қазақстанның Жезқазған, Талдықорған, Көкшетау, Қарағанды, Арқалық, Павлодар, Жамбыл, Талғар, Сарқан, т.б. қалалары мен Сарыөзек, Шамалған, Шелек елді мекендерінде жалғасты. Желтоқсан көтерілісіне КОКП ОК-нің қаулысымен “қазақ ұлтшылдығының көрінісі” деген баға беріліп, көтеріліске қатысқан азаматтар қуғын-сүргінге ұшырады.

Тәуелсіздік бәрінен қымбат

ҚАЗАҚСТАН
ТӘУЕЛСІЗДІГІНЕ

30 ЖЫЛ

Биыл қастерлі Тәуелсіздігімізге 30 жыл толады. Бұл – қайта жаңғырған қазақ мемлекеттігінің, ата-бабаларымыз аңсаған азаттықтың тұғыры нығая түскенін әйгілейтін маңызды белес. Тарих тұрғысынан алғанда, отыз жыл – көзді ашып жұмғандай қас-қағым сәт. Дегенмен, бұл көптеген халықтар үшін қиындығы мен қуанышы, дағдарысы мен дамуы алмасқан тұтас дәуір деуге болады. Біз де осындай жолдан өтіп келеміз.

Азаттығымыздың айшықты белесіне шыққанда әрбір саналы азаматты «Отыз жылда біз қандай жетістіктерге жеттік?», «Келер ұрпаққа қандай елді аманаттаймыз?», «Мемлекеттігімізді нығайта түсу үшін тағы не істейміз?» деген сауалдар толғандырады анық. Осы тұрғыдан алғанда, бұл – арман-мақсаттарымызды тоғыстырып, болашаққа тың серпінмен қадам басу үшін өткенге тағы бір мәрте оралатын, жетістіктеріміз бен кемшіліктерімізді ой елегінен өткізетін маңызды мезет.

Тәуелсіздіктің отыз жылын шартты түрде үш онжылдық белеске бөліп қарастыруға болады. Оның әрқайсысы атқарған миссиясы тұрғысынан ғасырдың жүгін арқалап тұр.

Мен азаттықтың алғашқы онжылдығын жаңа Қазақстанның іргетасын қалау кезеңі деп атар едім. Осы уақытта Елбасының басшылығымен мемлекетіміздің нышандары белгіленіп, билік жүйесі қалыптасты. Ұлттық валютамыз айналымға енді. Қарулы Күштеріміз құрылды. Ата заңымыз қабылданды. Шетелдермен дипломатиялық қатынас орнатылды. Еліміз беделді халықаралық ұйымдарға мүше болды.

«Қазақстан – 2030» стратегиясын қабылдадық. Шығыстағы көршімізбен шекарамызды бекіттік. Басқа да іргелес мемлекеттермен шекара жөніндегі келіссөздер қарқынды жүргізіле бастады. Ел аумағын ядролық қарудан толық тазарттық. Елордамызды Арқа төсіне көшірдік. Нарықтық экономикаға өтіп, жекеменшік институтын берік орнықтырдық. Отандық бизнестің негізін қаладық. Жастар әлемнің маңдайалды оқу орындарында білім ала бастады. Түрлі дағдарыстардан аман өтуге мүмкіндік берген Ұлттық қорымыз құрылды. Дүние жүзіне тарыдай шашылған қазақ баласын атажұртқа шақырып, Ұлы көшке жол аштық. Соның нәтижесінде ел еңсесі тіктеліп, ұлттық рухымыз көтерілді.

Екінші онжылдық – Қазақ елінің керегесін кеңейту кезеңі. Осы жылдарда мемлекетіміздің тұғыры нығайып, экономикалық әлеуетіміз арта түсті. Құрлықтағы барлық шекарамызды айқындап, заң жүзінде бекіттік. «Мәдени мұра» бағдарламасын жүзеге асырып, тарихымызды түгендедік. Солтүстік Аралды құтқарып, қашқан теңізді қайтардық. Әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының съездерін, Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымының, Азиядағы өзара іс-қимыл және сенім шаралары кеңесінің саммиттерін өткізуге және басқа да бірқатар маңызды халықаралық жобаларға бастамашы болдық. Елімізге шетелден қомақты инвестиция тарттық. Есілдің жағасында бой көтерген еңселі елордамыз ұлттық идеямызға айналды. «Батыс Еуропа – Батыс Қытай» халықаралық дәлізі сияқты ірі инфрақұрылымдық жобалар қолға алынды. Тұрғын-үй құрылысы да бұрын-соңды болмаған қарқынмен дамыды.

Үшінші онжылдықта шаңырағымыз биіктеп, өсіп-өркендеп, мерейлі мемлекетке айналдық. Шекара мәселесін біржола шештік. «Қазақстан – 2050» стратегиясын қабылдап, озық дамыған отыз елдің қатарына қосылуды межеледік.

Әр бағыт бойынша «Үдемелі индустриялық-инновациялық даму», «Нұрлы жол», «100 нақты қадам» сияқты ауқымды бағдарламалар жүзеге асырылды. Саяси және экономикалық реформалармен қатар рухани жаңғыруға баса мән бердік.

Осынау толағай табыстардың бәріне Елбасының дара көшбасшылығының һәм халқымыздың даналығы мен парасатының, бірлігі мен ынтымағының, отандастарымыздың қажырлы еңбегінің арқасында қол жеткіздік. Сондықтан, Елбасы Тәуелсіздігіміздің мәңгі символына айналды десек, ақиқатты айтқан болар едік.

Алдағы төртінші онжылдықтың бізге жүктейтін міндеті – қуатты елдің иесі және кемел халық болу. Бұл жолда саяси-экономикалық реформаларды және сананы жаңғырту үдерісін жалғастырып, заман талабына бейімделген ұлттың жаңа болмысын қалыптастыруымыз қажет.

Біз әділетті қоғам мен тиімді мемлекет құруды көздеп отырмыз. Кез-келген істе әділдік қағидатын басшылыққа алсақ, бұған анық қол жеткіземіз. Мысалы, тұрғындардың тұрмысын жақсарту түспесек, еліміздің жетістіктері мен халықаралық табыстарын мақтан ету артық. Азаматтарымыз экономикалық өсімнің игілігін сезіне алмаса, одан еш қайыр жоқ. Мен әрбір шешімді қабылдар сәтте осы ұстанымды басшылыққа аламын. Біз халықтың әлеуметтік жағдайын жақсартумен қатар, барлық азаматтардың мүддесін бірдей қорғаймыз. Менің ұғымымдағы әділетті мемлекет дегеніміз – осы.

Тарихқа көз жүгіртсек, әр буын белгілі бір сынақты басынан өткереді. Біздің бабаларымыз «Ақтабан шұбырынды, Алқакөл сұламаны», аталарымыз алапат ашаршылықты, қуғын-сүргінді, дүниежүзілік соғысты көрді.

Тоталитарлық кезеңде ұлттық құндылықтарымыздан, тілімізден, діліміз бен дінімізден айырылып қала жаздадық. Оның бәрі Тәуелсіздіктің арқасында халқымызға қайта оралды. Бірақ, ұлт пен ел ретінде сақталып қалу үшін бүгінгі және болашақ ұрпақ жаңа сын-қатерлерге дайын болуы керек.

Қазіргі пандемия және соның салдарынан туындаған дағдарыс бүкіл әлемнің бұрын болмаған жаңа сынақтармен бетпе-бет келіп отырғанын анық көрсетті. Экономикалық, әлеуметтік, экологиялық, биологиялық және басқа да қатерлерге қоса, жер жүзіне жағымсыз идеологиялық вирустар да жайылып келеді. Жаһандану кезінде ел жат жұрттың ықпалына бейсаналы түрде ілесіп кеткенін аңғармайды. Басқаша айтқанда, мәжбүрліктен емес, санасының улануы арқылы өз еркімен торға түседі. Сондықтан, жаңа заманның жақсы-жаманын екшеп, артықшылықтарын бойға сіңірумен қатар, тамырымызды берік сақтауымыз қажет. Ұлттық болмысымыздан, төл мәдениетіміз бен салт-дәстүрімізден ажырап қалмау – барлық өркениеттер мидай араласқан аласапыранда жұтылып кетпудің бірден бір кепілі.

Таным мен тағылым

Бүгінде Тәуелсіздік құрдастары ойы толысқан отыз жасқа толды. Егемен елде дүниеге келіп, өсіп-жетілген олардың санасы сергек, көзқарастары да, өмір салттары да өзгеше. Тіпті, Тәуелсіздікті ешбір дәлелді қажет етпейтін аксиома деп біледі. Бұл – егемендік ұғымы жастардың санасына берік орныққанын көрсететін қалыпты құбылыс. Бірақ Тәуелсіздік құндылығы жадына біржола шегеленіп, мәңгі сақталуы үшін өскелең ұрпақ оның қадірін білуі керек.

Бостандық бізге оңайлықпен келген жоқ. Ата-бабаларымыз азаттық жолында арпалысты. Талай зұлмат замандар мен нәубеттерді бастан өткерді. Осының бәрі халықтың есінде сақталып, ұрпақтан ұрпаққа берілуге тиіс.

Кезінде «Мәдени мұра» бағдарламасы ұлт шежіресін түгендеуге жол ашты. Отандық тарих ғылымы тың серпінмен дамып, түрлі бағыттар бойынша көптеген

зерттеу жүргізілді. Бұрын бәймәлім болған қаншама тарихи деректер, археологиялық қазыналар табылды. Тарихымыз сан мың жылдан тамыр тартатынын айғақтайтын жаңалықтар ашылды. Елбасының осындай іргелі бастамалары халқымыздың тарихи санасын жаңғыртуға зор үлес қосты. Бағдарлама аясындағы еңбектер том-том болып жарыққа шықты. Дегенмен, сол қажырлы еңбектің жемісін көпшілік көріп отыр ма? Зерттеу жобаларының біразы ғылыми институттар мен орталықтардың аясында ғана қалып қойған жоқ па?

Мұндай іргелі ізденістердің нәтижесі тек осы сала мамандарының игілігіне ғана айналуы орынсыз. Оны қалың жұртшылыққа түсінікті және қолжетімді ету қажет. Өйткені тарихшылардың ғана емес, барша жұрттың, әсіресе, жас ұрпақтың тарихи санасы айқын әрі берік болуға тиіс. Бұл ретте, ауқымды көрмелермен немесе басқа да үлкен жобалармен әуестенбей, балаларға, жастарға арналған қарапайым әрі қабылдауға жеңіл туындыларға баса мән берген жөн. Мысалы, деректі және көркем фильмдерді алайық. Осы бағытта «Алмас қылыш», «Жау жүрек мың бала», «Томирис», «Кейкі батыр», «Тар заман» сияқты тарихи фильмдер түсірілді. Бірақ бұл әлі жеткіліксіз.

Мен құзырлы органдар мен отандық телеарналарға мемлекеттік тапсырыстың белгілі бір бөлігін міндетті түрде тарихи тақырыптарға бағыттауды тапсырамын. Әрине, қаржы мәселесі шешілуі керек. Дегенмен, көп қаражат жұмсамай да жоғары деңгейдегі өнер туындысын түсіруге болатынын қырғыз бауырларымыз «Құрманжан датқа» фильмі арқылы анық көрсетті.

Бүгінде әлемдік киноиндустрияда тарих тақырыбындағы сценарийлерге сұраныс жоғары. Американың да, Еуропаның да айтулы оқиғалары туралы фильмдер өте көп. Қазір Netflix, HBO және басқа да алпауыт кинокомпаниялар Азияға бет бұруда. Осы орайда біздің де шежіремізде ауқымды фильмдерге арқау болатын маңызды белестер мен оқиғалар баршылық. Мысалы, әлемдегі ең қуатты империялардың бірі болған Алтын орда тарихы дайын тұрған жоқ па?! Бұл мәселеге болашақта кино саласының мамандары баса назар аударғаны жөн.

Көркем және деректі тарихи туындыларда мемлекеттілік және мемлекетшілдік идеясы әрдайым көрініс табуы қажет. Біз кезінде елге қызмет етудің озық үлгісін көрсеткен Алаш қайраткерлерінен тағылым аламыз. Олар өткен ғасырдың басында тәуелсіздік идеяларын халық арасында дәріптеуге зор еңбек сіңіріп, азаттық жолында құрбан болды.

Тәуелсіздігіміздің мерейтойы аясында осындай біртуар тұлғаларды еске алып, олардың мұрасын жастарымызға және бүкіл әлемге паш етуіміз керек. Сонымен бірге, осы тақырыпты зерттеп жүрген ғалымдар мен жазушылардың да еңбегі қолдауға ие болуы және бағалануы қажет. Алаш арыстарының асыл мұрасын игеру жалғаса беруге тиіс.

Миллиондаған адамды қазаға ұшыратып, тірі қалғанын жан сауғалап босып кетуге мәжбүр еткен алапат ашаршылықтың алғашқы кезеңі – 1921-1922 жылдардағы нәубеттен бері 100 жыл өтті. Сол зұлматтың кесірінен қырылып қалмағанда, халқымыздың саны қазіргіден әлденеше есе көп болар еді.

Тарихымыздың осы ақтаңдақ беттері әлі күнге дейін жан-жақты зерттелмей келеді. Тіпті, ғалымдардың арасында ашаршылық құрбандарының нақты саны туралы ортақ пайым жоқ. Ала-құла деректер және оның себеп-салдары жайлы әртүрлі көзқарастар қоғамды адастырады. Тиісті тарихи құжаттарды, жиналған мәліметтерді аса мұқият зерделеу керек.

Білікті мамандар жүйелі зерттеумен айналысып, соған сәйкес ашаршылық мәселесіне мемлекет тарапынан баға берілгені жөн. Біз бұл күрделі мәселеге ұстамдылықпен және жауапкершілікпен қарауымыз қажет. Жалпы, тарихи зерттеулерді ұраншылдық пен даңғазасыз, таза ғылыми ұстаныммен жүргізген дұрыс.

Биыл әйгілі Желтоқсан оқиғасына 35 жыл толады. 1986 жылы өрімдей ұлқыздарымыз Кеңес Одағының қаһарынан қаймықпай, ұлт намысы үшін алаңғашықты. Осы күннен соң тура бес жыл өткенде Тәуелсіздігімізді жариялауымыздың символдық мәні зор. Бұл орайда, азаттықтың алғашқы қарлығаштары – Желтоқсан қаһармандарының азаматтық ерлігі лайықты бағасын алып, жоспарлы түрде насихатталуы керек.

Біз жыл соңына дейін жаңа тарихымыздағы бірнеше айтулы оқиғаның мерейлі белесін атап өтеміз. 1991 жылы Семей полигоны жабылды. Оның еліміз ғана емес, барша адамзаттың болашағы үшін айрықша маңызды шешім екенін ескеріп, арнайы іс-шара өткізу қажет деп санаймын. Елбасы қол қойған Жарлықтың арқасында Қазақстан бүкіл дүние жүзіне ядролық қару-жараққа қарсы әлемдік қозғалыстың көшбасшысы болып танылды, алып мемлекеттердің сеніміне ие болды, халықаралық қоғамдастықта жауапкершілігі жоғары ел ретінде мойындалды.

«Өткен күннен алыс жоқ, келер күннен жақын жоқ» дейді халқымыз. Кешегі өткен хандар мен қағандардың дәуірі ғана емес, соңғы отыз жылдағы жасампаздық жолымыз да бүгінде тарихқа айналып, күн сайын алыстап барады. Азаттық таңын өз көзімен көрген алдыңғы буын болмаса, кейінгі жастар өткен ғасырдың 90-жылдарындағы тарихи оқиғалардың тереңіне бойлап, мәнін жете түсіне бермейді. Тәуелсіздікке тағдырдың бере салған сыйы ретінде қарайды. Шын мәніндегі ахуал олай емес.

Елбасы сол кездегі саяси, экономикалық, әлеуметтік, демографиялық және басқа да жағдайларға байланысты жеті рет емес, жетпіс рет өлшеп, бір рет кесуге мәжбүр болды. Біз тығырықтан шығар жолдың саңылауы да көрінбейтін қиын күндерден қақтығыс пен қантөгіске ұрынбай аман шығып, ешкімге есемізді жібермей, жаңа сипаттағы Қазақ мемлекетін құрдық. Бүгінгі және болашақ ұрпақ мұны әрдайым біліп отыруы керек. Сол үшін Қазақстанның жаңа тарихын да жүйелі зерттеген жөн.

Шынына келсек, Тәуелсіздік жылдарында бірнеше рет қолға алынғанына қарамастан, ұлттық мүддемізге сай келетін көп томдық жаңа тарихымыз әлі толық жазылған жоқ. Оның тұжырымдамасын бұған дейінгі олқылықтарды ескере отырып қайта қарап, жаңа ғылыми ұстанымдар мен жаңалықтардың негізінде тыңнан жазатын уақыт әлдеқашан келді. Барлық оқулықтар осындай іргелі еңбекке негізделіп әзірленеді. Бұл – ұлт шежіресін дәріптеу тұрғысынан алғанда стратегиялық маңызы бар мәселе. Сондықтан, Қазақстанның академиялық үлгідегі жаңа тарихын жазуды дереу бастау керек. Түптеп келгенде, тарихи сананы жаңғырту мәселесінің түйіні – осы. Бұл іске беделді тарихшыларымызды тарту қажет.

Сонымен қатар, шетел аудиториясына арналған Қазақстанның қысқаша тарихын жазып, әлемнің негізгі тілдеріне аударуды ұсынамын. Бұл – қазақтың сан ғасырлық шынайы тарихын әлемге танытудың бірден-бір жолы.

Әрбір халық өзінің арғы-бергі тарихын өзі жазуға тиіс. Бөтен идеологияның жетегімен жүруге болмайды. Ұлттық мүдде тұрғысынан жазылған шежіре ұрпақтың санасын оятып, ұлттың жадын жаңғыртуға мүмкіндік береді.

Қоғам мен құндылық

Егемендігіміздің мәңгілік ұштағаны – Алтайдан Атырауға, Алатаудан Арқаға дейін кең көсілген байтақ жеріміз, ананың ақ сүтімен бойымызға дарыған қастерлі тіліміз және барлық қиындықтардан халқымызды сүріндірмей алып келе жатқан береке-бірлігіміз. Біз осы үш құндылықты көздің қарашығындай сақтаймыз.

Бабалардан мұра болған қасиетті жеріміз – ең басты байлығымыз. Қазаққа осынау ұлан-ғайыр аумақты сырттан ешкім сыйға тартқан жоқ. Бүгінгі тарихымыз 1991 жылмен немесе 1936 жылмен өлшенбейді. Халқымыз Қазақ хандығы кезінде де, одан арғы Алтын Орда, Түрік қағанаты, Ғұн, Сақ дәуірінде де осы жерде өмір сүрген, өсіп-өнген. Қысқаша айтқанда, ұлттық тарихымыздың терең тамырлары көне заманның өзегінде жатыр. Жалпы, тарихпен саясаткерлер емес, тарихшылар айналысуы керек.

Шекара сызығын ресми түрде халықаралық шартпен бекітіп, оны әлем жұртының мойындауы соңғы бірнеше ғасырда үрдіске айналды. Оған дейін қазіргідей делимитация, демаркация деген ұғымдар болмаған.

Біз шекара мәселесін шешумен нақты айналысып жатқан кезде кейбір саясаткерлер мен қоғам қайраткерлері «біз бұған асықпайық», «кейін де келісуге болады» деп арқаны кеңге салғысы келгені есімізде. Келіссөздерді табандылықпен жүргізіп, іргемізді дереу қымтап алғанымыз өте дұрыс болғанын уақыттың өзі дәлелдеп берді. Қазір кім не айтса да, біздің екіжақты келісімдермен бекітіліп, халықаралық деңгейде танылған шекарамыз бар. Енді оған ешкім дауласа алмайды.

Аумақтық тұтастығымызға күмән келтіріп, тату көршілік қатынастарға сына қаққысы келетін кейбір шетел азаматтарының арандатушылық іс-әрекеттеріне ресми және қоғамдық деңгейде тойтарыс бере отырып, ағартушылық жұмыстарын ұстамдылықпен жүргізген жөн. Біз ұлттық мүддені аспен де, таспен де қорғауға дайын болуымыз қажеттігін тағы да баса айтқым келеді.

Жоғарыда айтқанымдай, шекарамыз толығымен шегенделді. 2018 жылы Каспий теңізінің құқықтық мәртебесі туралы конвенцияға қол қойылғаннан кейін құрлықтағы ғана емес, теңіздегі шекарамыз да біржола айқындалып, түпкілікті шешілді.

Қазақстан – біртұтас мемлекет. Еліміз оңтүстік, солтүстік, батыс, шығыс деп бөлінбейді. Бұл – тек бағытты білдіретін шартты атаулар. 2018 жылы Елбасының Жарлығымен Оңтүстік Қазақстан облысына Түркістан атауы берілді. Тарихи әділдікті қалпына келтірген орынды шешімді халық бірауыздан қолдап, өте жылы қабылдады. Өйткені, мұндағы шежірелі шаһар ғана емес, тұтас өңір көне замандардан бері Түркістан деп аталған. Осы игі үрдісті еліміз бойынша жалғастыруға болады. Біз мұндай қадамдарды байыппен жасаймыз.

Жерге байланысты бәріміз айқын білетін және бұлжымайтын ақиқат – қазақтың жері ешбір шетелдіктің меншігіне берілмейді, ешқашан сатылмайды. Осыны әр азаматымыз санасына берік сіңіруі қажет. Келесі жылы Жер кодексінің жекелеген нормаларына қатысты енгізілген мораторийдің мерзімі аяқталады. Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерді айналымға енгізіп, халықтың игілігіне жарату – өте маңызды мәселе. Сондықтан, биыл Жер мәселесі жөніндегі комиссияны құрып, соның аясында бір байламға келген жөн.

Қазақ үшін тоқымдай жердің өзі қымбат, бір уыс топырақтың өзі алтын. Бірақ біз соны бағалай білеміз бе?! Жер қадірін білу жалаң ұранмен өлшенбейді. Өкінішке қарай, асқар тауларымыз бен айдын көлдерімізді, ұлан-ғайыр даламызды ластап жатқан да өз азаматтарымыз. Көкжайлауға от жағып, қоқыс шашып кеткен де, Көбейтұздың батпағын шелектеп тасып, көлдің ортасында көлікпен ойқастаған да

солар. Бір тұтам мүйізі үшін көзін мөлдіретіп киіктерді қырған да өзгелер емес. Қасиетті жеріміздің киесінен қорықпай, жат жұрттың да қолы бармас әрекеттерді жасап отырып, қалайша осы мекеннің иесіміз деп кеуде соға аламыз? Бұл – ащы да болса, шындық. Біз жеріміздің шын жанашыр иесі екенімізді нақты іспен көрсетуге тиіспіз. Ол көшеге қоқыс тастамау, көрінген жерге от жақпау сияқты қарапайым нәрселерден бастап, жалпыхалықтық сипаттағы ауқымды экологиялық шаралар арқылы көрініс табуы қажет.

Мұның бәрі тәлім-тәрбиеден басталады. Ата-анасымен бірге ауласына ағаш екпеген, үлкендердің жан-жануарға мейірімін көрмеген, кішкентайынан табиғатты аялауға дағдыланбаған бала өскенде туған жеріне жаны ашымайды. Мәселе экологияда емес – отаншылдықта, заңда емес – санада.

Елі мен жерін сүю үшін жас ұрпақ байтақ Қазақстанның ғажайып жауһарларын білуге тиіс. Батыста Бозжыра мен Шерқала, күнгедей Ақсу-Жабағылы мен Сайрам-Өгем, Жетісуда Хан Тәңірі мен Шарын, Көлсай мен Қайыңды, Қапал-Арасан, Алтынемел мен Бұрхан бұлақ, шығыста Мұзтау мен Шыңғыстау, Марқакөл мен Рахман қайнары, Арқада Бурабай мен Баянауыл, Ұлытау мен Қарқаралы, теріскейде Имантау мен Айыртау және басқа да көрікті жерлеріміз жетіп артылады. Жер жәннатын алыстан іздеудің қажеті жоқ. Бәрі өзімізде бар. Жастарға осындай керемет табиғатымызды танытып, оны қадірлеуге баулуымыз керек.

Уақыт ұттырмай қолға алып, дәйекті түрде іске асыратын тағы бір шаруа бар. Халықтың қалалық жерлерге жаппай көшуі салдарынан көптеген ауылдарда, әсіресе, шекара маңындағы елді-мекендерде тұрғындар саны күрт азайды. Біз еңбек күші көп оңтүстік өңір тұрғындарының солтүстік және шығыс аймақтарға қоныстануына қолайлы жағдай жасап, осы жұмысты назарда ұстаймыз. Бұл – өте өзекті әрі еліміздің қауіпсіздігіне қатысты мәселе. Бұған қоса соңғы жылдарда түрлі себептерге байланысты бәсеңдеп қалған қандастар көшін барынша қолдап, оларды жоғарыда айтылған өңірлерге орналастыруды жандандырамыз.

Бұл екі мәселенің де стратегиялық маңызы бар. Оған кезекті науқан ретінде қарауға болмайды. Жергілікті билік мұндай жұмыстарды жоғарыға көпірген ақпар беру үшін емес, мемлекеттік мүдде және ағайынға шынайы жанашырлық тұрғысынан жасауға тиіс.

Еліміздің басты нышандарының бірі – мемлекеттік тіл. Қазақстанның мемлекеттік тілі қазақ тілі екені Ата заңымызда 90-жылдардағы күрделі кезеңнің өзінде нақты жазылған. Біз тәуелсіздік дәуірінде ана тілімізді дамыту үшін барлық жағдайды жасадық. Осы аралықта қазақ тілінде білім беретін мектептер мен оқу орындарының, балабақшалардың саны еселеп көбейді.

Бүгінде мемлекеттік тілді білетін қазақтың да, өзге этнос өкілдерінің де үлесі едәуір артты. Қазақ тілін, шын мәнінде, бүкіл халқымызды біріктіруші факторға айналдырудың барлық құқықтық тәсілдері және кепілдіктері қалыптасты. Мәселе – ниетте. Ниеттің дұрыс болуы қазақ тілін меңгергісі келетін адамдарға да, осы мақсатқа жетуге жағдай жасайтын Үкіметке де байланысты.

Тіл игеру үшін балалар әдебиетінің атқаратын рөлі зор. Сондықтан, қазақ қаламгерлерінің үздік шығармаларына қоса, балаларға арналған шетел жазушыларының да таңдаулы туындыларын аударып, көптеп басып шығаруды және таратуды қолға алған жөн. Оған сұраныс жоғары.

Мемлекеттік тілді білу – Қазақстанның әрбір азаматының парызы. Міндеті деп те айтуға болады. Осы орайда мен барша қазақстандықтарға, оның ішінде қазақ тілін әлі жете меңгермеген отандастарыма үндеу тастағым келеді. Жастар ағылшын тілін немесе басқа да тілдерді аз ғана уақытта меңгере алатынын көріп отырмыз. Тұтас буын алмасқан осы жылдарда қазақ тілін үйренгісі келген адам оны

әлдеқашан біліп шығар еді. Халқымызда «Ештен кеш жақсы» деген сөз бар. Ең бастысы, ынта болуы керек.

Ана тілімізді кеңінен қолдану – басқа тілдерге, әсіресе орыс тіліне шектеу қойылады деген сөз емес. Барша этнос өкілдерінің ана тілін, салт-дәстүрін дамытуға мүмкіндік жасала береді. Жастарымыз бірнеше тіл білу өздерінің көкжиегін кеңейтіп, көкірек көзін оятатынын жете түсінгені абзал.

Бізді қай заманда да қиындықтардан аман алып келе жатқан басты құдірет – ел бірлігі. Ынтымағы жарасқан жұрттың қашанда ұпайы түгел. Түрлі жағдайларға байланысты қазақ жеріне әр кезеңде әртүрлі ұлт өкілдері көптеп қоныстанды. Қазақ халқы ешкімді жат көрмей, бауырына басты. Бүгінде олардың туған жері де, Отаны да – Қазақстан. Біз көпэтностық сипатымызды артықшылығымызға айналдыра алғанымыз анық. Көптеген шетелдік сарапшылардың елімізге қатысты «Еуразиядағы шырпы тисе лап еткелі тұрған қурай», «failed state» сияқты болжамдарын жоққа шығардық. Бұл жолда тыныштық пен тұрақтылықтың бастауы болған Қазақстан халқы ассамблеясы тиімді жұмыс атқарды. Ешкімді ұлтына қарап, бөле-жарған жоқпыз. Бәрінің өсіп-өнуіне толық жағдай жасадық, бірдей мүмкіндік бердік. Біздің ұлтаралық келісім саясатымыз әлемді мойындатты. Халқымыздың осындай ырыс-ынтымаққа негізделген жарасымын бағалай білуіміз керек. Бұл – кемел келешекке бастайтын бірден-бір дұрыс жол. Сондықтан, ұлтаралық татулық пен келісімді сақтау – мемлекеттік органдардың ғана емес, бүкіл қоғамның және әрбір азаматтың міндеті. Түптеп келгенде, еліміздегі тұрақтылық пен береке-бірлік үшін барлығымыз бірдей жауаптымыз. Осы орайда, халқымызды біріктіретін ортақ құндылықтарды барынша дәріптеп, ой-санаға берік орнықтыруымыз керек. Мысалы, Наурыз мейрамын атап өту тұжырымдамасын жасап, көктем мерекесінің мазмұнын байыта түскен жөн. Бүкіл қоғамды ұйыстыратын құндылықтар неғұрлым көп болса, бірлігіміз де соғұрлым бекем болады.

Ұлағат пен ұстаным

Соңғы кезде қазақстандықтардың ел өміріне белсенді араласуға, шешім қабылдау үдерісіне қатысуға ынтасы артып келеді. Менің «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамам және Ұлттық қоғамдық сенім кеңесі – осы сұранысқа тікелей жауап. Оны Ордабасыдағы, Күлтөбедегі, Ұлытаудағы ұлы жиындардың заманауи үлгісі деуге болады. Біз қазақтың қанына сіңген қасиет – келелі істі ақылдасып бірге шешу дәстүрін жалғастыра береміз.

Бұл бастамалар азаматтық қоғамды дамытуға негіз болады. Қазіргі шаралар аяқ астынан мәжбүрліктен қолға алынған жоқ. Ол – елімізді демократияландыруға, саяси жүйені жаңғыртуға бағытталған саясаттың жемісі.

Саяси реформа бір күннің немесе бір жылдың шаруасы емес. Мұны ел іргесін шайқалтпай, береке-бірлігін бұзбай, байыппен және біртіндеп іске асыруымыз керек. Бірақ, реформаны соза беруге де болмайды. Билік халықтың алдындағы өз жауапкершілігін сезінгені жөн. Сол себепті біз ауыл және кент әкімдерін сайлауға көшеміз. Осы арқылы ең төменгі деңгейден бастап жергілікті өзін-өзі басқару жүйесін нығайтамыз. Бұл қадам өзекті мәселелерді тұрғындар мен жергілікті биліктің бірлесіп шешуі үшін қажет. Содан кейін аудан әкімдерін сайлаймыз. Жаңа жүйе өзінің тиімділігін көрсетсе, бұдан да жоғары деңгейдегі әкімдерді сайлайтын боламыз.

Бірақ, саяси жаңғыру барысында асығыстыққа бой алдыруға және жалаң ұранға еріп, мемлекеттік жүйені дағдарысқа ұшыратуға болмайды. Бір сәтте барлығын түбірімен өзгерту неге әкеп соқтыратынын кейбір елдердің бүгінгі ахуалынан көріп отырмыз. Елімізде, ең алдымен, адамның құқығын толығымен сақтауға

негізделген заң мен тәртіп болуы керек. Анархия мен жүгенсіздік жақсылыққа апармайтыны анық.

Қазақстанның саяси жүйесі заман талабына сай дамып келеді. Мәжіліс депутаттарының биылғы сайлауы – көппартиялы Парламентті орнықтыру жолындағы маңызды қадам. Бізде саяси көзқарастары әртүрлі партиялар бар. Олардың ұстанымдары консервативті, либералды, ұлтшыл, социалист және тағы басқа болуы мүмкін. Бұл – табиғи үдеріс. Саяси плюрализм мемлекетті эволюциялық жолмен дамытуға және нығайтуға мүмкіндік береді. Саяси күштер осындай әралуан болса да, баршасын біріктіретін және бәріне ортақ құндылық бар. Ол – қастерлі Тәуелсіздік.

Біздің мақсатымыз – келер ұрпаққа Қазақстанды тұғыры мығым, экономикасы қуатты, рухы асқақ мемлекет ретінде табыстау және елдік істерді шашау шығармай лайықты жалғастыратын жасампаз ұрпақ тәрбиелеу.

XXI ғасыр – білім мен біліктің дәуірі. Әр адам өзін үздіксіз жетілдіріп, жаңа кәсіптерді игеріп, үнемі заман ағымына бейімделу арқылы ғана бәсекелік қабілетін арттыра алады. Білім мен технология, жоғары еңбек өнімділігі ел дамуының басты қозғаушы күші болуға тиіс. Бұл туралы ұлы Абай: «Адам баласы адам баласынан ақыл, ғылым, ар, мінез деген нәрселермен озбақ. Онан басқа нәрсеменен оздым ғой демектің бәрі де – ақымақтық» деген.

Тәуелсіздік жылдарында талантымен таңдай қақтырған жас өрендердің тұтас легі өсіп жетілді. Бүкіл әлемді аузына қаратқан ғажайып дарын иелері де бар. Олар – Қазақстанның мәдени келбеті, елімізді халықаралық аренада танытып, Тәуелсіздік құндылықтарын жер жүзіне паш ететін рухани елшілеріміз, біздің айрықша күшіміз («soft power»). Осындай азаматтарға қамқор болу – мемлекеттің міндеті. Жаһандану заманында айдай әлем алақандағыдай болып қалды. Талапты ұл-қыздарымыздың жер жүзіндегі кез-келген елге барып, білім алуы қалыпты үрдіске айналды. Сонда қалып, қызмет істеп жүргендер де аз емес. Осы орайда, ел ішінде жастар шетелге кетіп жатыр деген алаңдаушылық бар. Мен жастарымыз білімін жетілдіріп, бәрібір елге оралады немесе шетелде жүріп-ақ Қазақстанның мүддесін қорғайды деп сенемін.

Халқымыз «Атың барда жер таны, желіп жүріп» дейді. Кезінде Елбасы бозбала шағында Украинаға аттанып, еңбек, білім және әкімшілік дағдыларына ие болды. Мен де білім қуып Мәскеуге сапар шектім, өзге мемлекеттерде жұмыс істедім. Біздің талай замандастарымыз бүгінгі жастар сияқты алыс шетелдерге бара алмаса да, Кеңес Одағының түрлі қалаларында білім алды. Бірақ, басым көпшілігі тамырынан ажырап, ол жақта біржола қалып қойған жоқ. Елге келіп, еңбек етті. Сондықтан жырақта жүрген жастарымыздан айырылып қаламыз деп уайымдаудың жөні жоқ. Біздің міндетіміз – олардың бойына мемлекетшілдік рухын сіңіріп, қай жерде жүрсе де туған елдің игілігіне қызмет етуге жұмылдыру. Мысалы, әлемнің ең дамыған елдерінде өз кәсіптерін бастаған және алпауыт компанияларда жұмыс істеп жүрген азаматтарымыздың осындағы замандастарымен байланысын нығайтып, тәлімгерлік етуіне жағдай жасауымыз керек.

Дарынды жастардың бәрі шетелде жүрген жоқ. Ел ішінде де білікті әрі білімді өрендер жетіп артылады. Біз оларды басшылардың жаңа буынын дайындауға барынша тартып жатырмыз. Менің бастамамен құрылған Президенттік кадр резерві – осының айқын дәлелі. Жобаның келесі кезеңінде қоғам мүддесіне адал көшбасшыларды іріктеуге ерекше назар аударамыз. Билік органдарындағы азаматтар, ең алдымен, ұлттық мүддеге берік болуға тиіс.

«Жас келсе – іске» дейді халқымыз. Жастар – қашанда тың идеялардың қайнар көзі, оң өзгерістердің қозғаушы күші. Сондықтан өскелең ұрпақтың осындай әлеуетін дұрыс арнаға бағыттап, тиімді пайдалануымыз керек. Осы орайда

Президент жанындағы Жастар кеңесінің қызметін жандандырған жөн. Оны білікті әрі білімді жастарды жұмылдыратын жүйелі жұмыс алаңына айналдырамыз. Бұдан бөлек, мен азаттық жылдарында дүниеге келген, әлі танылып үлгермеген талантты жастарды қолдау мақсатында «Тәуелсіздік ұрпақтары» атты грант тағайындауды ұсынамын.

Біз не істесек те, бәрін келер ұрпақ үшін жасаймыз. Мемлекеттік саясаттың болашақ алдындағы жауапкершілігін терең сезінеміз. Бұл ұстанымнан ешқашан айнымаймыз. Ең ғажайып ерліктер Отанға шексіз сүйіспеншіліктен туындайтыны сөзсіз. Шын отансүйгіштік дегеніміз – жалаң ұран тастау емес, еліңе, халқыңа қызмет ету.

Адам баласы дүниеге патриот болып келмейді. Ол білім мен тәрбие алып, әлеуметтік ортамен араласып, азаматтық болмысын қалыптастыру кезінде патриотқа айналады. Өзінің жеке мақсат-мүдделері қоғам игілігімен үндесіп, елінің дамуына елеулі үлес қосып жатқанын жан-жүрегімен сезінген адам нағыз бақытқа кенеледі.

Халқымыздың біртуар перзенті Әлихан Бөкейханов «Ұлтқа қызмет ету білімнен емес, мінезден» деген. Біз шынайы патриоттық сезіммен рухтанып, қасиетті Тәуелсіздігімізді одан әрі нығайта түсу үшін бірлесе жұмыс істеуіміз керек.

Барша отандастарыма, әсіресе, жастарға айтарым: кең байтақ Қазақстанды асқақ армандарың мен батыл жоспарларыңды емін-еркін жүзеге асыра алатын, табысыңа марқайып, әрдайым тілеуіңді тілейтін қасиетті Отаның ретінде бағалаңдар! Мен жаңа Қазақстан патриотизмінің жасампаздық құдіретіне сенемін. Тәуелсіз ел болу оны жариялаумен немесе мемлекеттің іргетасын қалаумен шектелмейді. Тәуелсіздік үшін нағыз күрес күнделікті еңбекпен, үздіксіз әрі дәйекті елдік саясатпен мәңгі жалғасады. Біз қуатты тәуелсіз мемлекетімізбен ғана ұлт ретінде жер бетінде сақталамыз. Осы айнымас ақиқатты берік ұстануымыз қажет. «Тәуелсіздік бәрінен қымбат!» деген бір ауыз сөз мәңгі ұранымыз болуға тиіс.

Ұлтымыздың ұлы ұстыны – қастерлі Тәуелсіздігіміз барша жұртымыздың патриоттық рухымен асқақтай берсін!

Тәуелсіздік тарихы

ҚАЗАҚСТАН
ТӘУЕЛСІЗДІГІНЕ

Тәуелсіздік – еліміздің баға жетпес байлығы 1991 жылғы 16 желтоқсан – ел тарихының елеулі күні. Дәл осы күні ҚР Жоғарғы кеңесінің №1008-ХІІ қаулысымен «Қазақстан Республикасының мемлекеттік тәуелсіздігі туралы» конституциялық заң қабылданған еді. Атаулы күн бүгінде Қазақстан Республикасының тәуелсіздік күні ретінде мемлекеттік мерекеге айналған.

Қазақстанның мемлекеттік егемендігі 1990 жылғы 24 сәуірде Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесі «Қазақ КСР Президенті қызметін тағайындау және Қазақ КСР Конституциясына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заңын қабылдаған сәтінен бастау алады. Президенттік билікті енгізу арқылы Кеңес одағының құрамында болған Қазақстан егемендікке нық қадам басты.

Дәл осы уақытта Жоғарғы кеңес Қазақ КСР коммунистік партиясы орталық комитетінің алғашқы хатшысы болған Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевты Қазақ КСР Президентінің лауазымына тағайындайды.

Мемлекет басшысы ретінде Н.Ә.Назарбаевтың алғашқы шешімі «Қазақ КСР мемлекеттік егемендігі туралы» декларацияны жүйелеумен байланысты. Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев Декларация жобасын қарастыру ісіне белсенді қатысады. Қазақстан мемлекеттік тәуелсіздігін бекітудің бастамасы болған құжат кеңес кеңістігінде етек алған экономикалық, саяси дағдарыстың тұсында әзірленді. КСРО Жоғарғы кеңесінің басшылығы «Мемлекеттік егемендік туралы» Қазақстан декларациясын қабылдауды көпке дейін созғаны белгілі. Сондықтан саяси-құқықтық құжатты дайындау ұлт ар-ожданы үшін маңызды іс болды.

1990 жылғы 25 қазанда Қаз КСР Жоғарғы кеңесінің XII шақырылымында «Қазақ Кеңестік Социалистік Республикасының мемлекеттік егемендігі туралы» декларация қабылданып, тәуелсіз дамуға Қазақстанның алғашқы қадамы басылды.

1990 жылғы 25 қазанда қабылданған «Қазақ КСР мемлекеттік егемендігі туралы» декларация мен 1991 жылғы 16 желтоқсанда қабылданған Қазақстан Республикасының мемлекеттік тәуелсіздігі туралы» конституциялық заң Қазақстанның мемлекеттік егемендігін рәсімдеуге мұрындық болып, тәуелсіз елдің конституциялық-құқықтық негізін қалады.

Отыз жылда жазылған халқымыздың тың тарихы, ел егемендігі мен тәуелсіздігінің шежіресі Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың есімімен тығыз байланысты.

Ел тәуелсіздігі тар, тайғақ жолмен келді. Елбасының өзі атап өткендей, «осы жылдар ішінде Қазақстан талай қиындықты артқа тастады, мұндай нәтижеге қол жеткізу үшін басқа мемлекеттер едәуір көп уақыт күртқан еді».

Тарихи қысқа мерзім ішінде халқымыз Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың басшылығымен қызметтің барлық саласында – жоспарлы экономикадан нарықтық экономикаға өту, халықтың өмір сүру деңгейін арттыру, құқықтық және демократиялық мемлекетті қалыптастыру, әлеуметтік мемлекет құруға қарай қозғалыс, мемлекеттік егемендікті, қауіпсіздік пен тұрақтылықты одан әрі нығайту сықылды орасан зор табыстарға қол жеткізді.

Қазақстанның нарықтық экономикасы бар тәуелсіз мемлекет ретінде өмір салтының, ойлау мен іс-әрекеттің түбегейлі өзгеруі есебінен қалыптасты. Елбасының саясаты «алдымен экономика, содан кейін саясат» іргелі қағидаты бойынша елді дамытуға бағытталды.

Тәуелсіздіктің үш онжылдығы Қазақстан үшін экономикалық прогресс пен орнықты даму дәуіріне айналды. Қазақстан посткеңестік кеңістіктегі ең табысты және ауқымды нарықтық реформаларды іске асырған көшбасшы ел ретінде танылып жатыр. Еуропалық Одақ пен АҚШ Қазақстанды посткеңестік дәуірден шыққан нарықтық экономикасы орныққан бірінші мемлекет деп мойындады.

Тәуелсіздік жылдары Қазақстанға 350 млрд доллар тікелей шетелдік инвестициялар тартылды, бұл Орталық Азия өңіріне келетін жалпы инвестициялар ағынының 70%-ын құрайды. Бұл мемлекет басшылығы жүргізіп отырған қазақстандық қоғамдағы тұрақтылық пен келісіммен нығайтылған сенім саясатының табысты нәтижесі десек те болады.

Тәуелсіздіктің он жылдығында ЖІӨ көлемі 18 есе өсті, 300 мыңнан астам жұмыс орны және 1250 жаңа өнеркәсіптік кәсіпорын құрылды.

2006 жылы Дүниежүзілік Банктің деректері бойынша, Қазақстан табысы орташа деңгейден жоғары елдер тобына кірді. 2012 жылы Қазақстан әлемнің

бәсекеге қабілетті 50 экономикасының қатарына енді. 2015 жылғы 30 қарашада Қазақстан Дүниежүзілік сауда ұйымының толыққанды мүшесі болды. Қазақстан әлемнің 100-ден астам еліне 2500-ден астам тауар түрін экспорттайды.

Қазақстан әлеуметтік-экономикалық өзгерістерге бейім ТМД көшбасшыларының бірі екені ешкімге жасырын емес. Экономикалық дамудағы жетістіктер республика халқының әл-ауқатының өсуіне ықпал етті. 1991 жылдан бастап Қазақстан азаматтарының орташа жалақысы 17 есе, ал зейнетақы мөлшері 10 есе өсті. 1991 жылдан бастап Қазақстан халқы 2020 жылдың соңына қарай 16 793 000 адамнан 18 953 799 адамға дейін өсті. Қазақстанда бала туу деңгейі 60%-ға артты. Қазақстандықтардың орташа өмір сүру ұзақтығы 64 жастан 72 жасқа дейін ұлғайды.

Миллион тұрғыны бар қалалар мәртебесін үш қала – Нұр-Сұлтан, Алматы және Шымкент алды. 100 миллион шаршы метрден астам тұрғын үй пайдалануға берілді. 1500 мектеп және 2700-ден астам балабақша мен жүздеген колледж салынды.

Мемлекет басшысының Ұлттық мәселедегі дәйекті саясаты елдің экономикалық жетістіктері мен халықтардың тең құқықтылығы қағидаттарын бекітті. Біртұтас ұлт – Қазақстан халқының құрылысы басталды. Қазақстанның Тұңғыш Президенті Қазақстан халықтары Ассамблеясын (ҚХА) құру идеясын ұсынды. Республикада ұлты мен діни сеніміне қарамастан, елдің барлық азаматтары үшін тең мүмкіндіктер жасалды. Әлеуметтік бейбітшілік сақталып, этносаралық және конфессияаралық келісім дамыды.

Қазіргі таңда Қазақстан халқы Ассамблеясының бірегейлігі бүкіл әлемде мойындалды. Ассамблея Қазақстанның халықаралық брендіне айналып, азаматтық қоғам мен мемлекет арасындағы байланыстырушы буын ролін атқарып жүр.

Ассамблеяның қызметі және 2003 жылдан бері Нұр-Сұлтанда тұрақты өткізіліп келе жатқан Әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының съездері Қазақстан Республикасының ұлтаралық қатынастар проблемаларын тиімді шешетін ел ретіндегі халықаралық беделін өсіреді. БҰҰ Бас хатшысы Кофи Аннан Қазақстанға сапары кезінде ҚХА-ны әлемнің басқа мемлекеттері үшін ұлтаралық келісімнің, тұрақты, орнықты дамудың үлгісі деп атады. 2001 жылы Қазақстанға келген Рим Папасы Иоанн Павел II Қазақстан халқы туралы жоғары пікір білдірді.

Нұр-Сұлтан – тәуелсіз мемлекеттің астанасы Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың бірегей жобасына, егеменді Қазақстанның табысты символына, ұлттық брендке және елдің эталонына айналды. Нұр-Сұлтан – Азияның ең солтүстігінде орналасқан астана. 1999 жылы ЮНЕСКО шешімімен қала «Әлем қаласы» атағына ие болды. Қазақстанның бас қаласы 2000 жылдан бастап Астаналар мен ірі қалалардың халықаралық ассамблеясының мүшесі.

Қазақстандық қоғамның барлық салаларындағы ахуалдың жақсаруы мемлекеттің халықаралық беделінің артуына мүмкіндік берді.

Тәуелсіздік кезеңінде Қазақстан әлемдік аренадағы стратегиялық маңызды ойыншыға және Орталық Азия аймағында даусыз көшбасшыға айналды.

Қазақстанның тәуелсіздік таңында әлемдегі төртінші ядролық қару қорынан бас тартуы ірі әлемдік державалар тарапынан сенімнің нығаюына ықпал етті. Сондай-ақ, әлемдік қоғамдастықтың жас мемлекетке достық қарым-қатынасын

қамтамасыз етумен қатар, Қазақстан Республикасының жаһандық анти ядролық қозғалыс көшбасшыларының біріне айналуына мүмкіндік туғызды.

2015 жылы Қазақстанның бастамасы бойынша БҰҰ Бас Ассамблеясы Ядролық қарудан азат әлем құру туралы жалпыға ортақ декларацияны қабылдады.

Қазақстан көпжақты және бейбіт сыртқы саясатты дамытып, әлемнің 183 мемлекетімен дипломатиялық қатынастар орнатты. Қазақстан саяси, экономикалық, әлеуметтік, ғылыми-техникалық және мәдени салалардағы ортақ мақсаттарға қол жеткізу мақсатында БҰҰ, ЕҚЫҰ, Дүниежүзілік сауда ұйымы, Ислам ынтымақтастығы ұйымы, ТМД, ШЫҰ, ЕАЭО, ынтымақтастықтың артуына күш салады.

Қазақстан белсенді сыртқы саяси қызметі мен Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасының халықаралық бастамаларының арқасында Еуразиялық экономикалық одақ, ҰҚШҰ, ШЫҰ және Түркі Кеңесі сияқты ұйымдарды құруда негізгі рөл атқарды. Қазақстан ТМД елдері арасында бірінші болып ЕҚЫҰ саммитін және ЭКСПО дүниежүзілік көрмесін өткізді. Қазақстан ТМД-да оны өткізген алғашқы ел болды.

Тәуелсіздіктің 30 жылы Қазақстан үшін өрлеу мен тұрақты даму дәуіріне айналды.

Желтоқсанның желі мен ызғарына қарсы тұрған жастардың жалынды рухы мен ерліктерінің арқасында шаңырағы биік, керегесі кең мемлекет болып қалыптастық.

1991 жылы 29 тамызда Семей ядролық полигонды жабу туралы жарлық қабылданды;

1992 жылы Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымына қосылды;

1992 жылы 2 наурызда Қазақстан Біріккен Ұлттар Ұйымының мүшесі атанды;

1992 жылы 15 мамырда Ұжымдық қауіпсізді шарт ұйымына кірді;

1992 жылы Қазақстан Экономикалық ынтымақтастық ұйымына қосылды;

1994 жылдың 16 ақпанында Ядролық қаруды таратпау туралы шартқа қол қойылды;

1995 жылы 9-12 желтоқсанда Ислам ынтымақтастық ұйымының құрамына енді;

2001 жылы Қазақстанның тікелей араласуымен Шанхай ынтымақтастық ұйымы құрылды;

2014 жылы Еуразиялық экономикалық одақ туралы келісімге қол қойылды;

2015 жылы Қазақстан Дүниежүзілік сауда ұйымының толыққанды мүшесі болды;

2016 жылы Қазақстан Орталық Азияның елдері ішінде бірінші болып БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің 2017-2018 жылдарға тұрақты емес мүшесі болып сайланды; Қазақстан 2022-2024 жылдарға БҰҰ-ның Адам құқықтары жөніндегі кеңесінің мүшесі болып сайланды.

Қазақ елі ықпалды халықаралық ұйымдарға төрағалық етті. Мәселен, 2002 жылы Азиядағы өзара іс-қимыл және сенім шаралары жөніндегі кеңестің бірінші саммиті ұйымдастырылды. 2010 жылы Қазақстан мұсылман елдерінің ішінде бірінші болып ЕҚЫҰ-ға төрағалық ету абыройына ие болды. Астанада Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымының саммиті өтті. Оған 28 мемлекеттің басшысы қатысты.

2017 жылы Ислам ынтымақтастық ұйымының саммиті де қазақ жерінде өтті. Осы шарада Астана декларациясы қабылданды.

Қазақстан қолға алған бастамалар

ҚАЗАҚСТАН
ТӘУЕЛСІЗДІГІНЕ

30 ЖЫЛ

Осы уақытқа дейін Тәуелсіздіктің тұғырын күшейткен бастамалар да аз болған жоқ. Мәселен, 1995 жылы Қазақстан халықтары Ассамблеясы құрылды. Осы ұйымның негізгі мақсаты - елдегі қоғамдық-саяси келісімді қамтамасыз ету. Бұдан бөлек, маңызды әрі тиімді шешімдер қабылданды.

Олар:

1992 жылы 28 қыркүйек пен 4 қазан күндері Алматыда Дүниежүзі қазақтарының I құрылтайы өтті.

1993 жылы 5 қарашада "Болашақ" халықаралық стипендиясы құрылды. Содан бері мыңдаған қазақстандық әлемнің үздік университеттерінде білім алып, тәжірибесін шырдап қайтты.

1997 жылы 10 желтоқсанда Ақмола ресми түрде Қазақстанның елордасы атанды. Бір жылдан кейін Ақмоланың атауы "Астанаға" өзгертілді. Ал 2019 жылы Нұр-Сұлтан деп ауыстырылды. Қала күні Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың туған күнімен қатар аталып өтеді.

2000 жылдың 30 маусымында Қазақстан ең ірі жоба - Қашаған мұнай-газ кен орнын іске қосты. Ол соңғы 40 жылда табылған әлемдегі ең ірі кен орны болып саналады.

2002 жылы Тараз қаласының 2000 жылдық мерейтой ЮНЕСКО көлемінде аталып өтті.

2003 жылы Астанада әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының I съезі өтті. Конгреске 23 елден 17 делегация қатысты.

2011 жылы Астана мен Алматы қалаларында VII қысқы Азия ойындары ұйымдастырылды. Қазақстан спортшылары 70 медаль жеңіп алды. Соның ішінде 32 алтын жүлде бар.

2017 жылы Астанада ЭКСПО халықаралық мамандандырылған көрмесі өтті. Үш айға созылған шараға 115 мемлекет пен 22 халықаралық ұйым қатысты. Көрмеге 4 миллион адам келіп кетті. Олардың ішінде жарты миллион шетелдік бар.

2017 жылы Алматыда 2017 жылғы қысқы Универсиада ұйымдастырылды.

2018 жылдың 5 шілдесінде ЭКСПО көрмесінің қалашығында Астана халықаралық қаржы орталығы ашылды. Ол Орталық Азия, Кавказ, ЕАЭО, Батыс Қытай, Моңғолия, Таяу Шығыс пен Еуропа елдерінің экономикасын байланыстыратын бизнес пен қаржының аймақтық орталығы ретінде шешуші рөл атқарады деген жоспар бар.

2019 «Сындарлы қоғамдық диалог - Қазақстанның тұрақтылығы мен гүлденуінің негізі» атты алғашқы Жолдауын ұсынды. Онда Президент халықпен тиімді кері байланыс орната білу, адамдардың зәру мәселесін шешуге жедел ден қою - мемлекеттік органдар жұмысындағы басты бағыт екендігі баса айтты.

2020 жылы Вирус жедел өршігеннен кейін Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы 2020 жылдың 30 қаңтары күні COVID-19 вирусы бойынша төтенше жағдай жариялады. Содан кейін адамзатқа қауіп төндірген кеселді 11 наурыз күні эпидемия емес, пандемия деп мойындады. Төрткүл дүниені дүр сілкіндірген қауіпті індет Қазақстанды да айналып өтпеді. Биылғы наурыз айының басында еліміздің сол кездегі Денсаулық сақтау министрі Елжан Біртанов вирус жұқтырған екі адам тіркелгенін хабарлады. Осыдан кейін-ақ елдің өмірінде бұрын-оңды болмаған үлкен өзгерістер басталды. Президенттің Қаулысымен

2020 жылғы 16 наурыздағы сағат 08.00-ден бастап, 2020 жылғы 15 сәуірдегі сағат 07.00-ге дейін елімізде төтенше жағдай жарияланды.

2021 жылы- Тәуелсіздіктің 30 жылы Қазақстан үшін өрлеу мен тұрақты даму дәуіріне айналды.

**«Егемен елдің еңсерген 30 жылы!» - тақырыбына
орай жинақталған әдебиеттер тізімі**

1991 жыл

63.3(5Қаз)

А99 Аяған Б.Ғ.

Қазақстанның қазіргі заман тарихы (1991-2014) [Мәтін] : Ғылыми танымдық басылым / Б.Ғ. Аяған, Ә. Ауанасова, А.Сүлейменов. - Алматы : Атамұра, 2014. - 336б. - ISBN 978-601-282-885-6

66.3(5Қаз)

Ә52 Әлем Қазақстан туралы. Әлем Президент туралы [Мәтін]: 1991 жыл: хроника, оқиғалар, айғақ- тар. 1-том. - Астана: Күлтегін, 2008. - 328б. - (Қазақстан Республикасы). - ISBN 9965-642-77-Х

63.3(5Қаз)

Б21 Бақторазов С.У.

Жамбыл облысының тәуелсіздік кезеңіндегі тарихы (1991-2016 жылдар) [Мәтін]: монография / С.У. Бақторазов. - Алматы: "Томирис", 2016. - 288 б. - ISBN 978-601-80595-9-9

66.3(5Қаз)

Т29 Қазақстан Республикасының тәуелсіздік жылдарындағы баспасөзі 1991-2008 [Мәтін] = Печать Республики Казахстан за годы независимости / Ж.Т. Сейдуманов. - Алматы: ISBN Агенттігі ҚҚ; ҚР Ұлттық мемлекеттік кітап палатасы, 2010. - 484бет. - ISBN 978-601-7777-00-5

66.3(5Қаз)

Н17 Назарбаев, Н.

Таңдамалы сөздер [Мәтін] . II том: 1991-1995жж. / Н. Назарбаев. - Астана: Сарыарка, 2014. - 736б. - ISBN 978-601-277-185-5

66.3(5К)

О-54 Олжай Қ.

Президент пырағы.(Репортаждар кітабы) [Мәтін] / Қ. Олжай. - Алматы: Атамұра, 1994. - 208б. - ISBN 7667-2944-8

66.3(5Қаз)

Т29 Тәуелсіздік шежіресі:1991-2000 жж. [Мәтін]. 1-том / Құрастырушылар Г.Тәңірбергенова, Қ.Қалилаханова, Б.Имансерікова, Р.Әлімбаев. - Астана: Күлтегін, 2008. - 424б. - ISBN 9965-640-80-Х

1992 жыл

66.4(5Каз)

Ә52 Әлем Қазақстан туралы. Әлем Президент туралы:1992 жыл [Мәтін]: Хроника, оқиғалар, айғақтар: Т.2 / Г.Тәңірбергенова, Қ.Қалилаханова т.б. - Астана: Күлтегін, 2009. - 272б. - ISBN 9965-612-24-9

66.4(5Каз)

Ә52 Әлем Қазақстан туралы. Әлем Президент туралы:1992 жыл [Мәтін]: Хроника, оқиғалар, айғақтар: Т.3 / Г.Тәңірбергенова, Қ.Қалилаханова т.б. - Астана: Күлтегін, 2009. - 304б. - ISBN 9965-642-34-6

66.3(5Каз)

Қ18 Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев. Қызмет хроникасы. 1992-1993 жылдар [Мәтін]. - Астана: Деловой Мир Астана, 2013. - 596б. - ISBN 978-601-7259-65-5.

1993 жыл

66.4(5Каз)

Ә52 Әлем Қазақстан туралы. Әлем Президент туралы [Мәтін]. 4-том: 1993 жыл: хроника, оқиғалар, айғақтар. - Астана: Күлтегін, 2010. - 320б. - (Әлеуметтік маңызды әдебиет түрлерін шығару). - ISBN 9965-642-57-5

66.4(5Каз)

Ә52 Әлем Қазақстан туралы. Әлем Президент туралы [Мәтін]. 5-том: 1993 жыл: хроника, оқиғалар, айғақтар. - Астана: Күлтегін, 2010. - 368б. - (Қазақстан Республикасы). - ISBN 9965-642-58-3

63.3(2Каз)

С31 Сейткемелов,Х.

Шұбырынды қанды босқын [Мәтін] / Х. Сейткемелов. - Алматы : Қазақстан, 1993. - 80б.

1994 жыл

63.3(2Каз)

А39 Албани Б.Қ.

Тарихи таным [Мәтін]: Ежелгі халықтар, тайпалар, рулар, жержұтқан қалалар / Б.Қ. Албани. - Алматы: Ататек, 1994. - 400б. - ISBN 5-7667-0446-1

63.3(5Қаз)

Қ18 Қазақстан тарихы көне заманнан бүгінге дейін [Мәтін] : Очерк /
Алдажұманов Қ.С. және т.б. - Алматы : Дәуір, 1994. - 445б. - ISBN 5862280669

63.3(5Қаз)

Қ58 Қозыбаев, М.

Жауды шаптым ту байлап [Мәтін] / М. Қозыбаев. - Алматы :
Қазақстан, 1994. - 192б. - ISBN 5-615-01620-5

85.31(5Қаз)5

Қ65 Қоңыратбаев Т.

Елім-ай [Мәтін] : Ән туралы әңгіме / Т. Қоңыратбаев. - Алматы :
Өнер, 1994. - 32б. - ISBN 5898406026

63.3(5Қаз)

М83 Мұқаметқанұлы Н.

Тарихи зерттеулер [Мәтін] : Шежірелік деректер / Н. Мұқаметқанұлы. -
Алматы : Жалын, 1994. - 142б. - ISBN 5610012104

63.3(2Қаз)

М90 Мыңжан, Н.

Қазақтың қысқаша тарихы [Мәтін] / Н. Мыңжан; Дайындаған М.Қани. -
Алматы : Жалын, 1994. - 400б. - ISBN 5-610-01143-4

1995 ЖЫЛ

67.620(5Қаз)

Қ18 Қазақстан Республикасының Конституциясы [Мәтін] : Конституция
республикалық референдумда қабылданды 1995 жылдың 30 тамызында. - Алматы
: ЮРИСТ, 2018.

66.3(5Қаз)

Қ18 Қазақстан халқы Ассамблеясы: алғашқы қадамдар (1995-1997 жж.) [Мәтін] :
құжаттар мен материалдар жинағы / Жалпы ред басқ. М.Х. Жақыпов. - Астана :
"Жасыл Орда" ЖШС, 2015. - 206 б. - ISBN 978-601-7540-12-8

63.3(5К)

М12 Маданов Х.

Қазақ халқының арғы-бергі тарихы [Мәтін] / Х. Маданов. - Алматы, 1995.
- 254б. - ISBN 5-7667-3531-6

66.3(5Қаз)

Н17 Назарбаев, Н.

Таңдамалы сөздер [Мәтін] . III том: 1995-1998жж. / Н. Назарбаев. - Астана: Сарыарка, 2014. - 644б. - ISBN 978-601-277-183-1

63.3(5К) я7

Р94 Рысбайұлы К.

Қазақстан дербес мемлекет [Мәтін] : Оқу құралы / К. Рысбайұлы. - Жамбыл: Рысбаева и К, 1995. - 48б.

66.3

С89 Сұлтанов Қ.

Таныс, бейтаныс, тәуелсіздік [Мәтін] : (Перед лицом времени): Жинақ / Қ. Сұлтанов. - Алматы : Жалын, 1995. - 256б. - ISBN 5-610-01352-3

66.3(5Қаз)

Т29 Тәуелсіз Қазақстан: күнен күнге. Оқиғалар хроникасы [Мәтін] : құжаттар жинағының сериясы . Т.1 : 1990-1995жж. / Құрастырғандар: Б.Ғ.Аяған, Х.М.Әбжанов, Б.Б.Еңсепов . - Алматы : Раритет, 2011. - 320б. - (Қазақстан Тәуелсіздігіне 20 жыл). - ISBN 978-601-250-123-0

1996 жыл

66.3(5Қаз)

Т29 Тәуелсіз Қазақстан: күнен күнге. Оқиғалар хроникасы [Мәтін] : құжаттар сериясының сериясы . Т.2 : (1996-2000жж.) / Құрастырғандар: Б.Ғ.Аяған, Х.М.Әбжанов, Е.Табыс, Ж.С.Абдраманов . - Алматы : Раритет, 2011. - 324б. - (Қазақстан Тәуелсіздігіне 20 жыл). - ISBN 978-601-250-124-7

66.3(5Қаз)

Т29 Тәуелсіз Қазақстан. 1986 жылдың желтоқсаны [Мәтін] : Желтоқсан оқиғасының 10 жылдығына. - Алматы : Қазақстанның даму институты, 1996. - 162б.

1997 жыл

63.3(5Қаз)

А24 Адай көтерілісі [Текст] = Восстание адаевцев в 1931 году. В 2-х томах: Сборник документов (1928-1933, 1962, 1991-1997). Т.2. - Алматы: Нұрлы Өлем, 2010. - 448с. - ISBN 978-601-205-149-0

66.3(5Қаз)

Қ18 Қазақстан халқы Ассамблеясы: алғашқы қадамдар (1995-1997 жж.) [Мәтін]: құжаттар мен материалдар жинағы / Жалпы ред басқ. М.Х. Жақыпов. - Астана: "Жасыл Орда" ЖШС, 2015. - 206 б. - ISBN 978-601-7540-12-8

66.3(5Қаз)

Қ18 Қазақстан халықтары Ассамблеясы IV сессиясының материалдары [Мәтін] . - Алматы : Жазушы, 1997. - 128б. - ISBN 5-605-01583-4

63.3(5К)

О-42 Озғанбай Ө.

Ресей Мемлекеттік Думасы және Қазақстан (1905-1917) [Мәтін] / Ө. Озғанбай. - Алматы, 1997. - 461б. - ISBN 9965-9002-2-1

63.3(5Қаз)6я7

О-58 Омарбеков Т.

20-30 жылдардағы Қазақстан қасіреті [Мәтін] : Көмекші оқу куралы / Т. Омарбеков. - Алматы: Санат, 1997. - 320б. - ISBN 5-7090-0251-8

1998 жыл

63.3(5Қаз)

Е79 Есенәлиев,М.

Ақиқатын айтқанда [Мәтін] : (мақалалар,сұхбаттар,көсемсөздер) / М. Есенәлиев. - Алматы: Қазақстан, 1998. - 264б. - (Қазақстан қара шаңырағымыз). - ISBN 5766756925

66.3(5Қаз)

К28 Кекілбайұлы,Ө.

Азаттықтың ақ таңы [Мәтін] : (уақыт мінбесінен айтылған сөз) / Ө. Кекілбайұлы. – Алматы: Қазақстан, 1998. - 73бб. - (Қазақстан-қара шаңырағымыз). - ISBN 5766756852

66.3(5Қаз)

М84 Мұртаза Ш.

Елім, саған айтам, ел басы,сен де тыңда [Мәтін] / Ш. Мұртаза, К. Смайылов. - Алматы : Қазақстан, 1998. - 176б. - ISBN 576675646

63.3(5Қаз)

Н17 Назарбаев,Н.Ә.

Қалың елім,қазағым [Мәтін] / Н.Ә. Назарбаев; Құраст.Қ.Әлімқұлов, С.Балғабаев және т.б. - Алматы : Өнер, 1998. - 306б.

2001 жыл

66.3(5Қаз)

A14 Абдрахманов С.

Тәуелсіздік шежіресі [Мәтін] / С. Абдрахманов. - Астана: Елорда, 2001. - 328б. - ISBN 9965-06-129-7

63.3(5Қаз) я7

B20 Байтілен С.А.

Қазақстан тәуелсіздігінің он жылдығы-жылдан жылға [Мәтін] : Оқу құралы / С.А. Байтілен. - Тараз: ТарМУ, 2001. - 107б. - ISBN 9965498458

84 Қаз2

Ж90 Жүсіп, Н.М.

Тәуелсіздік толғауы [Мәтін] / Н.М. Жүсіп. - Тараз : Салық тәртібі, 2001. - 200б. - ISBN 9965-9103-7-5

63.3(5Қаз)

Қ18 Қазақстан Республикасының тәуелсіздігінің 10 жылдығына арналған Н.Ә.Назарбаевтың "Тарих толқынында"атты кітабы бойынша ғылыми - практикалық конференция материалдары [Мәтін] . - Тараз : ТарМУ, 2001.

63.3(5Қаз)

Қ18 Қазақстан және орталық Азия:тарих, қазіргі уақыт және болашақтағы дамудың көкжиектері [Мәтін] : ҚР Тәуелсіздігінің 10 жылдығына арналған М.Х.Дулата шығармаларының IV Халықаралық оқулары,материалдары 29-31 мамыр,20. Т.1. - Тараз: ТарМУ, 2001. - 391б. - ISBN 9965580006

63.3(5Қаз)

H17 Назарбаев Н.

Жүз жылға татитын он жыл=Десять лет,равные столетию [Мәтін] : Н.Ә.Назарбаевтың ҚР тәуелсіздігінің он жылдығына арналған салтанатты жиналыста сөйлеген сөзі (Астана,16 желтоқсан 2001ж.) / Н. Назарбаев. - Алматы: Атамұра, 2001. - 119б. - ISBN 9965055181

63.3(5К) я7

P94 Рысбайұлы К.

Қазақстан Республикасының тарихы [Мәтін] / К. Рысбайұлы. - Алматы: Санат, 2001. - 312б. - ISBN 5-7090-0156-2

66.3(5Қаз)

T 29 Тәуелсіздік шежіресі [Мәтін] : 2001-2005 ж.ж.: Т.2 / М.Жолдасбеков, М.Қасымбеков. - Астана : Күлтегін, 2009. - 240б. - ISBN 9965-642-25-7

66.3(5Қаз)

T29 Тәуелсіз Қазақстан: күнен күнге. Оқиғалар хроникасы [Мәтін] : Құжаттар жинағының сериясы . Т.3 : 2001-2005 жж. / Құрастырғандар: Б.Ғ.Аяған,

Х.М.Әбжанов, М.С.Томанова. - : Раритет, 2011. - 336б. - (Қазақстан Тәуелсіздігіне 20 жыл). - ISBN 978-601-250-115-5

63.3(5Қаз)

Н17 Назарбаев Н.

Жүз жылға татитын он жыл=Десять лет, равные столетию [Мәтін] :
Н.Ә.Назарбаевтың ҚР тәуелсіздігінің он жылдығына арналған салтанатты
жиналыста сөйлеген сөзі (Астана, 16 желтоқсан 2001ж.) / Н. Назарбаев. - Алматы:
Атамұра, 2001. - 119б. - ISBN 9965055181

2003 жыл

67.3

Д40 Джефферсон, Томас.

Тәуелсіздік декларациясы. Инаугурация кезіндегі сөздері [Мәтін]:
ағылшын тіл. орыс тіл. ауд. С.А.Нұрғазиева, В.В.Марков / Джефферсон, Томас;
Кіріспе мақаласын және ескертулерін жазған С.Ф.Ударцев. - Алматы: Жеті жарғы,
2003. - 64б. - (Саяси және құқықтық ой-пікірлер тарихының інжу-маржа). - ISBN
9965111146

63.3(5Қаз)

Н12. Назарбаев Н.

Тәуелсіздік белестері [Мәтін] / Н. Ә. Назарбаев. - Алматы : Атамұра , 2003.
- 336б. - ISBN 9965-05-873-3

2004 жыл

83.3(5Қаз)

Ж69 Жолдасбеков, М

Күнделік сөйлейді [Мәтін] / М. Жолдасбеков. - Астана : Күлтегін, 2012. -
328б. - ISBN 978-601-7318-30-7

63.3(5Қаз) я7

Қ58 Қозыбаев М.

Қазақстан тарихы (1914-2004). Жалпы білім беретін мектептің 9-
сыныбына арналған [Мәтін]: оқулық / М. Қозыбаев Қ. Нұрпейіс, Қ. Жүкешев, -
Алматы: Мектеп, 2005. - 248 б. - ISBN 9965-33-345-9

66.3(5Қаз)

П67 Президенттің бір жылы. 2004 [Мәтін] / Ж.К.Туймебаев. - Астана, 2005. - 648с.
- ISBN 9965-27-753-2

2005 жыл

84(5Қаз=Қаз)5

А94 Ахметова, К.

Құт [Мәтін] : Тәуелсіздік жырлары / К. Ахметова. - Алматы: Дәуір, 2005. - 144б. - ISBN 9965-749-50-7

Қаз2

Ж89 Жұртбай Т.К.

Сүре сөз [Мәтін] : Публицистика / Т.К. Жұртбай. - Алматы : Экономика, 2005. - 400б. - ISBN 9965-685-83-5

67.400.6(5Қаз) я2

Қ18 Қазақстан Республикасының мемлекеттік билік органдары (2001-2005 жж.) [Мәтін] = Органы государственной власти Республики Казахстан (2001-2005гг.): Анықтамалық / Жауапты ред. В.Н.Шепель. - Екінші шығарылым. - Астана-Алматы: Эдельвейс, 2007. - 640б. - ISBN 9965-602-37-9

66.5(5Қаз)

Н17 Назарбаев, Н.

Қазақстан халықтарының Ассамблеясының 1-10 сессияларындағы баяндамалары жинағы [Мәтін] = Сборник докладов на 1-10 сессиях Ассамблеи народов Казахстана / Н. Назарбаев. - Астана: Елорда, 2005. - 440 б. - ISBN 9965062250

66.3(5Қаз)

П67 Президенттің бір жылы. 2005 [Мәтін] / Ж.К.Туймебаев. - Астана, 2006. - 912с. - ISBN 9965-27-753-2

2006 жыл

87.3(5Қаз)

Е86 Есім, Ғ.

Саяси философия [Мәтін] : ойлар, тұжырымдар / Ғ. Есім. - Алматы: Ел-шежіре, 2006. - 256б. - ISBN 9965-21-037-3

87.3(5Қаз)

Е86 Есім, Ғ.

Қазақ ренессансы [Мәтін] / Ғ. Есім. - Алматы: Қазақ ун-ті, 2006. - 98 б. - ISBN 9965-30-13-4

63.3(5Қаз)

Қ18 Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігіне 15 жылдығына арналған "Мектепте құзреттілік білім беруді енгізу жағдайында педагог кадрларды дайындау" атты Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының 2 томдық еңбектері [Мәтін] = Труды Международной научно-практической конференции, посвященной 15-летию Независимости РК: "Подготовка педагогических кадров в условиях внедрения компетентностного образования в школах". В 2 томах. Т.1. - Тараз: ТарМПИ, 2006. - 210б. - ISBN 9965-780-29-3

66.3(5Қаз)

Н17 Назарбаев, Н.

Таңдамалы сөздер [Мәтін] . V том 1 кітап: 2006-2007жж. / Н. Назарбаев. - Астана: Сарыарқа, 2014. - 664б. - ISBN 978-601-277-192-3

66.3(5Қаз)

Т 29 Тәуелсіз Қазақстан: күнен күнге. Оқиғалар хроникасы [Мәтін]: құжаттар жинағының сериясы . Т.4 : 2006-2011жж. / Құрастырғандар: Б.Ғ.Аяған, Х.М.Әбжанов, Д.Б.Аманжолов. - Алматы : Раритет, 2011. - 336б. - (Қазақстан Тәуелсіздігіне 20 жыл). - ISBN 978-601-250-132-2.

66.3(5Қаз)

Т29 Тәуелсіздік шежіресі [Мәтін] : 2006-2008 ж.ж.: Т.3 / М.Жолдасбеков, М.Қасымбеков. - Астана : Күлтегін, 2009. - 200б. - ISBN 9965-642-26-5

74.6(5Қаз

Т29 Тәуелсіздік негізі - ұлттық тәрбие [Мәтін] : Профессор Қапаш Тасболатұлының 80 жылдық мерейтойына арналған халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары. - Тараз : ТарГУ, 2006. - 191б. - ISBN 9965-13-611-4

2007 жыл

66.3(5Қаз

Ж28 Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан [Мәтін] : Қазақстан Республикасының президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. 2007 жылғы 28 ақпан. - Алматы : Жеті жарғы, 2007. - 112б. - ISBN 9965112517

81.632.4

К28 Кекілбай Әбіш.

Тіл және тәуелсіздік [Мәтін] / Кекілбай Әбіш; Жауапты ред.С.Абдрахманов. - ҚР Мәдениет және ақпарат министрлігі. - Астана : Ер-Дәулет, 2007. - 296б. - ISBN 9965-436-44-4

66.3(5Қаз)

Н12 Қазақстан жолы [Мәтін] / Н. Назарбаев. - Астана, 2007. - 372б. - ISBN 9965-442-96-7

2008жыл

84(5Қаз)

А94 Ахмет, Б.

Дел-сал дүние... [Мәтін] : Өлеңдер жинағы / Б. Ахмет. - Тараз: Сенім, 2008. - 160бет. - ISBN 9965-548-57-9

63.3(5Қаз)

Қ18 Қазақстан тәуелсіздігінің қалыптасу тарихы [Мәтін] = История становления независимости Казахстана. - Алматы: Таймас, 2008. - 400 б. - ISBN 9985806934

74.58(5Қаз)

Қ18 Қазақстан Республикасы тәуелсіздігінің 15 жылдығы және М.Х.Дулати атындағы ТарМУ-дегі ғылымды қолдау жылына арналған жаратылыстану, техникалық, әлеуметтік-гуманитарлық және экономика ғылымдары саласы бойынша білімгерлердің ІХ ғылыми-практикалық ... [Мәтін] . - Тараз : Тараз университеті, 2008. - 147б. - ISBN 9965371121

63.3(5Қаз)+84Қаз7

Т65 Төлепбергелен Б.

Мәңгі жас-Алаш идеясы [Мәтін] : Публицистикалық зерттеулер мен мақалалар / Б. Төлепбергелен. - Алматы : Алматы баспа үйі, 2008. - 304б. - ISBN 978-601-7097-028

2009 жыл

83.3(5Қаз)

Е45 Елеуенов, Ш.

Әдебиет-тәуелсіздік қаруы [Мәтін] : бүгінгі сөз өнері:өрісі мен өресі / Ш. Елеуенов. - Алматы: Баспалар үйі, 2009. - 472б. - (Парасат). - ISBN 9965-9919-2-8
76.01

Қ58 Қозыбаев, М.

Киелі тәуелсіздік [Мәтін] / М. Қозыбаев. - Алматы: Баспалар үйі, 2009. - 448б. - (Сана). - ISBN 978-601-264-004-5

2010 жыл

63.3

Е41 "Ел тәуелсіздігі үшін күрестегі Иса-Досан көтерілісінің тарихи маңызы" [Мәтін]: Республикалық ғылыми-теориялық конференциясының еңбектері. - Ақтау, 2010. - 110б.

84(5Қаз)5

Ж92 Жыр-тұғырым-Тәуелсіздік [Мәтін] / Құраст. Ж.Кәрібаева. - Алматы: ARNA-b, 2010. - 174 б. - ISBN 978-601-7221-20-1

67.620(5Қаз)

Н86 Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев- тәуелсіз мемлекеттің негізін қалаушы [Мәтін] . - Алматы : Қазақ энциклопедиясы, 2010. - 228бет. - ISBN 9965-893-43-8

76.120.4(5Қаз)

С89 Сұлтанов, Қ.

Қазақтың жаңа дәуірі [Мәтін] : публицистикалық, саясатнамалық мақалалар, естеліктер / Қ. Сұлтанов. - Астана : Елорда, 2010. - 224б. - ISBN 9965-06-527-6.

2011жыл

66.3(5Қаз)

Е23 Егемендік - елдігім Тәуелсіздік - теңдігім [Мәтін] : 20 жыл Қазақстан Тәуелсіздігіне. - Қызылорда, 2011. 23б.

63.3(5Қаз)

Қ18 Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігіне 20 жыл толуына орай "Қазақстанның Тәуелсіздігі: парадигмалары мен жаһандық даму тұрпаты" тақырыбы аясында "Жас ғалым-2011" атты III Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының еңбектері [Мәтін] = Труды III Международной научно-практической конференции посвященной 20-летию Независимости Республики Казахстан "Независимость Казахстана: парадигма и формат глобального прогресса" в формате "Жас Ғалым-2011" = SCIENTIFIC PAPERS of the III International со. Т.1 / Ред. алқасы: А.Б.Абдуалы, С.Ж.Тәжібаева. - Тараз: ТарМПИ, 2011. - 286б. - ISBN 978-601-7269-24-1

63.3(5Қаз)

Қ18 Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігіне 20 жыл толуына орай "Қазақстанның Тәуелсіздігі: парадигмалары мен жаһандық даму тұрпаты" тақырыбы аясында "Жас ғалым-2011" атты III Халықаралық ғылыми-практикалық конференция 12 томдық еңбектері [Мәтін] = Труды III Международной научно-практической конференции посвященной 20-летию Независимости Республики Казахстан "Независимость Казахстана: парадигма и формат глобального прогресса" в формате "Жас Ғалым-2011" = SCIENTIFIC PAPERS of he III International со. Т.2 / Ред. алқасы: А.Б.Абдуалы, С.Ж.Тәжібаева. - Тараз: ТарМПИ, 2011. - 277б. - ISBN 978-601-7269-24-1

63.3(5Қаз)

Қ18 Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігіне 20 жыл толуына орай "Қазақстанның Тәуелсіздігі: парадигмалары мен жаһандық даму тұрпаты" тақырыбы аясында "Жас ғалым-2011" атты III Халықаралық ғылыми-практикалық конференция 12 томдық еңбектері [Мәтін] = Труды III Международной научно-практической конференции посвященной 20-летию Независимости Республики Казахстан "Независимость Казахстана: парадигма и формат глобального прогресса" в формате "Жас Ғалым-2011" = SCIENTIFIC PAPERS of the III International со. Т.3 / Ред. алқасы: А.Б.Абдуалы, С.Ж.Тәжібаева. - Тараз: ТарМПИ, 2011. - 296б. - ISBN 978-601-7269-24-1

63.3(5Қаз)

Қ18 Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігіне 20 жыл толуына орай
"Қазақстанның Тәуелсіздігі: парадигмалары мен жаһандық даму тұлғаты"
тақырыбы аясында "Жас ғалым-2011" атты III Халықаралық ғылыми-практикалық
конференция 12 томдық еңбектері [Мәтін] = Труды III Международной научно-
практической конференции посвященной 20-летию Независимости Республики
Казахстан "Независимость Казахстана: парадигма и формат глобального
прогресса" в формате "Жас Ғалым-2011" = SCIENTIFIC PAPERS of the III
International со. Т.4 / Ред. алқасы: А.Б.Абдуалы, С.Ж.Тәжібаева. - Тараз: ТарМПИ,
2011. - 353б. - ISBN 978-601-7269-24-1

63.3(5Қаз)

Қ18 Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігіне 20 жыл толуына орай
"Қазақстанның Тәуелсіздігі: парадигмалары мен жаһандық даму тұлғаты"
тақырыбы аясында "Жас ғалым-2011" атты III Халықаралық ғылыми-практикалық
конференция 12 томдық еңбектері [Мәтін] = Труды III Международной научно-
практической конференции посвященной 20-летию Независимости Республики
Казахстан "Независимость Казахстана: парадигма и формат глобального
прогресса" в формате "Жас Ғалым-2011" = SCIENTIFIC PAPERS of the III
International со. Т.6 / Ред. алқасы: А.Б.Абдуалы, С.Ж.Тәжібаева. - Тараз: ТарМПИ,
2011. - 229б. - ISBN 978-601-7269-24-1

63.3(5Қаз)

Қ18 Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігіне 20 жыл толуына орай
"Қазақстанның Тәуелсіздігі: парадигмалары мен жаһандық даму тұлғаты"
тақырыбы аясында "Жас ғалым-2011" атты III Халықаралық ғылыми-практикалық
конференция 12 томдық еңбектері [Мәтін] = Труды III Международной научно-
практической конференции посвященной 20-летию Независимости Республики
Казахстан "Независимость Казахстана: парадигма и формат глобального
прогресса" в формате "Жас Ғалым-2011" = SCIENTIFIC PAPERS of the III
International со. Т.7 / Ред. алқасы: А.Б.Абдуалы, С.Ж.Тәжібаева. - Тараз: ТарМПИ,
2011. - 229б. - ISBN 978-601-7269-24-1

63.3(5Қаз)

Қ18 Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігіне 20 жыл толуына орай
"Қазақстанның Тәуелсіздігі: парадигмалары мен жаһандық даму тұлғаты"
тақырыбы аясында "Жас ғалым-2011" атты III Халықаралық ғылыми-практикалық
конференция 12 томдық еңбектері [Мәтін] = Труды III Международной научно-
практической конференции посвященной 20-летию Независимости Республики
Казахстан "Независимость Казахстана: парадигма и формат глобального
прогресса" в формате "Жас Ғалым-2011" = SCIENTIFIC PAPERS of the III
International со. Т.8 / Ред. алқасы: А.Б.Абдуалы, С.Ж.Тәжібаева. - Тараз: ТарМПИ,
2011. - 236б. - ISBN 978-601-7269-24-1

63.3(5Қаз)

Қ18 Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігіне 20 жыл толуына орай "Қазақстанның Тәуелсіздігі: парадигмалары мен жаһандық даму тұрпаты" тақырыбы аясында "Жас ғалым-2011" атты III Халықаралық ғылыми-практикалық конференция 12 томдық еңбектері [Мәтін] = Труды III Международной научно-практической конференции посвященной 20-летию Независимости Республики Казахстан "Независимость Казахстана: парадигма и формат глобального прогресса" в формате "Жас Ғалым-2011" = SCIENTIFIC PAPERS of the III International со. Т.11 / Ред. алқасы: А.Б.Абдуалы, С.Ж.Тәжібаева. - Тараз: ТарМПИ, 2011. - 306б. - ISBN 978-601-7269-24-1

63.3(5Қаз)

Қ18 Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігіне 20 жыл толуына орай "Қазақстанның Тәуелсіздігі: парадигмалары мен жаһандық даму тұрпаты" тақырыбы аясында "Жас ғалым-2011" атты III Халықаралық ғылыми-практикалық конференция 12 томдық еңбектері [Мәтін] = Труды III Международной научно-практической конференции посвященной 20-летию Независимости Республики Казахстан "Независимость Казахстана: парадигма и формат глобального прогресса" в формате "Жас Ғалым-2011" = SCIENTIFIC PAPERS of the III International со. Т.12 / Ред. алқасы: А.Б.Абдуалы, С.Ж.Тәжібаева. - Тараз: ТарМПИ, 2011. - 294б. - ISBN 978-601-7269-24-1

63.3(5Қаз)яб

Т29 Тәуелсіздік нышандары [Мәтін] = Символы независимости / Б.Г.Аяған, А.Ж.Габдуллина, М.С.Бекенова, Ж.Н.Калиев. - Алматы : Раритет, 2011. - 260б. - (Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 20 жылдығына арналады). - ISBN 978-601-250-151-3

2012 жыл

83.3(5Қаз)+63.3(5Қаз)

Ж69 Жолдасбеков, М.

Тәуелсіздік тағылымы [Мәтін] . Т.ІІ : Тарихи сөздер. Мақалалар. Сұхбаттар / М. Жолдасбеков. - Астана : Күлтегін, 2012. - 392б. - ISBN 978-601-7318-13-0

63.3(5Қаз)

Ш77 Шоқай М.

Шығармаларының толық жинағы. 12 том [Мәтін]. 2-том / М. Шоқай. - Алматы: Дайк-Пресс, 2012. - 640 б+8 бет жапсырма. – ISBN 978-601-290-048-4

2013 жыл

87.3(5Қаз)

Ж56 Жетпісбаева М.

Мұстафа Шоқай және ұлттық тәуелсіздік мәселесі [Мәтін] / М. Жетпісбаева. - Алматы : ҚР БҒМ ҒК ФСДИ, 2013. - 191б. - ISBN 978-601-7082-96-3

63.3(5Қаз)-4Жам

Ж 92 Жыл шежіресі :2013 [Мәтін] : Жамбыл облысының 2013 жылғы экономикалық, мәдени-әлеуметтік тыныс тіршілігінің қысқаша жылнамасы . - : Алматы : "Тоғанай Т", 2014. - 128б. - ISBN 978-601-7409-45-7

2014 жыл

63.3(5Қаз)

Ә17 Әбжанов Х.

Қазақстан: ұлттық тарих, идея, методология [Мәтін] / Х. Әбжанов. - Алматы : Елтаным баспасы, 2014. - 328б. - ISBN 978-601-7348-47-2.

2015 жыл

63.3(5Қаз)-4Жам

Ж 92 Жыл шежіресі : 2015 [Мәтін] : Жамбыл облысының 2015 жылғы экономикалық, мәдени-әлеуметтік тыныс-тіршілігінің қысқаша жылнамасы / Кітапты баспаға дайындаған, материалдарды жинақтап жазған М.Рысдәулет . - Тараз : Формат - Принт, 2016. - 100б. - ISBN 978-601-7806-18-7

63.3(5Қаз)

Қ18 Қазақ хандығынан Тәуелсіздік Қазақстанға дейін [Мәтін] = От Казахского ханства к Независимому Казахстану. Материалы Международной научно-практической конференции: Халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары (22-23 мамыр 2015 жыл). - Астана: Мемлекет тарихы институты, 2015. - 360б. - ISBN 9965-06-559

67.620(5Қаз)

Қ70 "ҚР Конституциясына 20 жыл: бастаулары, теория және заманауи тәжірибе" тақырыбындағы Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның материалдары 28 тамыз 2015 ж. [Мәтін] = Материалы Международной научно-практической конференции на тему: "20 лет Конституции РК: истоки, теория и современная практика". - Тараз: Тараз университеті, 2015. - 322 б. - ISBN 978-9965-37-255-1

63.3(5Қаз)-4Жам

Т21 Тарихымыздың асқар белесі [Мәтін]: Қазақ хандығының 550 жылдық мерейтойына орай өткізілген "Қазақ хандығы-ата тарихымыздың асқар белесі" атты ғылыми-тәжірибелік конференцияға дайындалған мақалалар мен баяндамалар жинағы. - Тараз: Формат - Принт, 2015. - 124б. - ISBN 978-601-7576-01-1

2016 жыл

66.4(5Қаз)

А45 Алмасбекұлы, М.

Тәуелсіздік жолындағы дипломатия (Сайлау Батырша-ұлымен эссе-

диалог) [Мәтін] / М. Алмасбекұлы. - Астана: "Регис-СТ Полиграф", 2016. - 376 б. - ISBN 978-601-302-597-1

63.3(5Қаз)-4Жам

Ж92 Жыл шежіресі: 2016 [Мәтін]: Жамбыл облысының 2016 жылғы экономикалық, мәдени-әлеуметтік тыныс тіршілігінің қысқаша жылнамасы / Шежіренің деректерін жинақтап, жазған М.Рысдәулет - Тараз: ЖК "Сайдұллаев и К", 2019. - 70б. - ISBN 978-601-7576-12-7

63.3(5Қаз)

Қ18 Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 25 жылдығына арналған "Тәуелсіздік құндылықтары: өткенге тағзым, болашаққа аманат" тақырыбында өткен жаратылыстану, техникалық, әлеуметтік-гуманитарлық және экономика ғылымдары бойынша студенттердің XVIII ғылыми-прак [Мәтін] = Материалы XVII студенческой научно-практической конференции по естественным, техническим, социально-гуманитарным и экономическим наукам, посвященной 25 летию Независимости РК на тему "Ценности Независимости: для прошлого-почет, для будущего-наказ". 29.02-10.03.2016. - Тараз: Тараз университеті, 2016. - 273 б. - ISBN 978-9965-37-366-4

63.3(5Қаз)

Р94 Рысдәулет М.

Жасампаз 25 жыл [Мәтін]: деректі тарихи-танымдық жинақ / М. Рысдәулет. - Алматы: "Томирис 21", 2016. - 672 б. - ISBN 978-601-80595-8-2

83.3(5Қаз) я7

Т86 Тұрысбек Р.

Тәуелсіздік кезеңіндегі қазақ әдебиеті [Мәтін]: оқу құралы / Р. Тұрысбек. - Алматы: Эверо, 2016. - 432 б. - ISBN 978-601-240-748-8

2017 жыл

83.3(5Қаз) я73

Ә14 Әбдіқадырова Т.Р.

Мәңгілік ел идеясы құндылықтары және ұлы дала елі [Мәтін] / Т.Р. Әбдіқадырова, Е.Б. Әбдімомынов. - Тараз: ТарМПИ, 2017.

63.3(5Қаз)-4Жам

Ж92 Жыл шежіресі: 2017 [Мәтін]: Жамбыл облысының 2017 жылғы экономикалық, әлеуметтік тыныс-тіршілігінің қысқаша жылнамасы / Шежіренің деректерін жинақтап, жазған М.Рысдәулет. - Тараз: ЖК "Сайдұллаев и К", 2019. - 107б. - ISBN 978-601-7576-3-463

66.3(5Қаз)

Қ45 Қасымбеков М.Б.

Назарбаев моделі. Жаңа оқылымдағы танымал тарих [Мәтін] / М.Б. Қасымбеков, Б.Б. Темірболат, Т.Т. Шаймергенов. Астана: Деловой Мир Астана, 2017. - 164 б. - ISBN 978-601-7918-05-7

66.3(5Қаз)

Н17 Назарбаев, Н.

Тәуелсіздік дәуірі [Мәтін] / Н. Назарбаев. - Астана: ҚАЗАқпарат, 2017. - 508б. - ISBN 978-601-06-4715-2

2018жыл

63.3(5Қаз)-4Жам

Ж 92 Жыл шежіресі: 2018 [Мәтін]: Жамбыл облысының 2018 жылғы экономикалық, мәдени-әлеуметтік тыныс-тіршілігінің қысқаша жылнамасы -: ЖК "Сайдуллаев и К", 2019. - 100б. - ISBN 978-601-7576-14-1

63.3(5Қаз)- 4Жам

Р94 Рысдаулет, М.

Конфискация [Мәтін] / М. Рысдаулет. - Тараз: ЖК "Сайдуллаев и Компания", 2018. - 355б. - ISBN 978-601-7806-84-2

2019 жыл

63.3(5Қаз) я7

Ә57 Әминов Т.М.

Қазіргі Қазақстан тарихы [Мәтін] : оқу құралы / Т.М. Әминов. - Алматы: Бастау, 2019. - 472 б. - ISBN 978-601-7275-85-3

63.3(5Қаз)-4Жам

Ж 92 Жыл шежіресі: 2019 [Мәтін]: Жамбыл облысының 2019 жылғы экономикалық, мәдени-әлеуметтік тыныс-тіршілігінің қысқаша жылнамасы / Шежіренің деректерін жинақтап, жазған Ә.Баққараұлы - Тараз: ЖК "Сайдуллаев и К", 2020. - 92б. - ISBN 978-01-7986-64-3

2020 жыл

63.3(5Қаз) я7

А14 Абдуалы, А.

Тәуелсіздік жылдарындағы Байзақ ауданы [Мәтін] : оқу құралы / А. Абдуалы, Р. Тобаджанов. - Тараз: Тараз университеті, 2020. - 122б. - ISBN 978-9965-37-215-5

63.3(5Қаз) я7

Ә 57 Әминов, Т.М.

Қазіргі Қазақстан тарихы [Текст] : оқу құралы / Т.М. Әминов. - Алматы: Бастау, 2020. - 480б. - ISBN 978-601-7991-41-8

66.3(5Қаз)-4Жам

Ж 92 Жыл шежіресі: 2020 [Мәтін]: Жамбыл облысының 2020 жылғы экономикалық, мәдени-әлеуметтік тыныс-тіршілігінің қысқаша жылнамасы / Шежіренің деректерін жинақтап, жазған С.Зейнуллаұлы. - ЖК "Сайдуллаев и К", 2021. - 108б. - ISBN 978-601-7576-20-2

1991годы (Орыс тілінде)

66.3(5Каз)

Н19 Назарбаев, Н.А.

Избранные речи [Текст] . Том I: 1989-1991 / Н.А. Назарбаев. - Астана: ИД "Сарыарка", 2011. - 548с. - ISBN 9965-536-87-2

66.3(5Каз)

Н19 Назарбаев, Н.А.

Избранные речи [Текст] . Том II: 1991-1995 / Н.А. Назарбаев. - Астана: ИД "Сарыарка", 2010. - 672с. - ISBN 9965-536-88-0

66.4

Ц38 Центральная Азия: 1991-2009гг. [Текст]: монография. - Алматы: КИСИ

1993 годы

63.3(5Каз)

И90 История Казахстана с древнейших времен до наших дней [Текст]: (очерк) / Ред.Л.И.Дробжева. - Алматы: Дәуір, 1993. - 416с. - ISBN 5-86228-054-5

63.3(2)

К91 Кунаев Д.

От Сталина до Горбачева (В аспекте истории Казахстана) / Д. Кунаев. - Алматы.: Санат, 1994. - 352с. - ISBN 5709002356

63.5я73

Т93 Тынышпаев, М.

История казахского народа [Текст] : Учебное пособие / М. Тынышпаев. - Алматы: Қазақ университеті, 1993. - 224с. - ISBN 5-7090-0108-2

1995 годы

67.620(5Каз)

К65 Конституция Республики Казахстан [Текст]: Конституция принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года. - Алматы, 2017. - 44с.

1996 годы

66.3(5Каз)

Н19 Назарбаев Н.

На пороге XXI века [Текст] / Н. Назарбаев. - Алматы: Өнер, 1996. - 288 с., илл. - ISBN 5-89840-350-71

66.3(5Каз)

Н 44 Независимый Казахстан: день за днем. Хроника событий [Текст]. Т.2: 1996-2000гг. / Сост. Б.Г.Аяган, А.М.Ауанасова, И.А.Мухтарова.; Под ред. Б.Г.Аягана. - Алматы: Раритет, 2011. - 320с. - ISBN 978-601-250-127-8

1997 годы

63.3(5Қаз)

В77 Восстание Адаевцев в 1931 году [Текст]: Сборник документов (1928-1933, 1962, 1991-1997). Т.2. - Алматы: Нұрлы Алем, 2010. - 448с. - ISBN 978-601-205-149-0

1998годы

63.3(5Қаз)

Б18 Байпаков,К.М.

Средневековые города Казахстана на Великом Шелковом пути [Текст] / К.М. Байпаков. - Алматы: Ғылым, 1998. - 216с.

66.3(5Қаз)

П26 Первый Президент Республики Казахстан Нурсултан Назарбаев [Текст]: хроника деятельности 1998-1999 годы. - Астана: Деловой Мир Астана, 2010. - 512с. - (Первый Президент Казахстана Нурсултан Назарбаев. Хроника деятельности). - ISBN 978-601-7259-20-4

63.3(5Қаз)

С83 Страна в сердце Евразии [Текст]: (Сюжеты по истории Казахстана) / Ж.Б. Абылхожин, К.Н. Бурханов, А.Ш. Кадырбаев. - Алматы, 1998. - 280с. - ISBN 5766755716

1999 годы

63.3(5Қаз)

Е78 Ерофеева И.

Хан Абулхаир:полководец,правитель и политик [Текст] / И. Ерофеева. - Алматы: Санат, 1999. - 336с. - (История Казахстана: исследования документы). - ISBN 5-7090-0408-1

66.3(5Қаз) +67.620(5Қаз)

Н19 Назарбаев, Н.А.

Избранные речи [Текст] . Т.4: Книга 1. 1999-2002 / Н.А. Назарбаев. - Астана: Сарыарқа, 2010. - 520с. - (Мәдени мұра). - ISBN 978-601-277-042-1

2000 годы

66.3(5Қаз)

П26 Первый Президент Республики Казахстан Нурсултан Назарбаев. Хроника деятельности. 2000 год [Текст]. - Астана: Деловой Мир Астана, 2010. - 234 с. - ISBN 978-601-7259-17-4

2003 годы

66.3(5Каз)

Н19 Назарбаев, Н.А.

Избранные речи [Текст] . Том IV. Книга 2: 2003-2005 / Н.А. Назарбаев. - Астана: ИД "Сарыарка", 2011. - 640с. - ISBN 978-601-277-044-5

2004 годы

63.3(5Каз) я72

К59 Козыбаев М.

История Казахстана: (1914-2004 гг.) [Текст]: Учебник для 9 классов общеобразовательных школ / М. Козыбаев, К. Нурпеис, К. Жукешев. - Алматы: Мектеп, 2005. - 240с. - ISBN 9965333300

2006 годы

63.3(5Каз-2Р)

А99 Аяган Б.Г.

Россия - Казахстан: история взаимоотношений и современность [Текст] : Историко-хрестоматийный очерк / Б.Г. Аяган, А.Н. Кашкимбаев. - Алматы: Раритет, 2011. - 240с. - ISBN 978-601-250-139-1

66.3(5Каз),8

К28 Касымбеков М.Б.

Лидер и независимость / М.Б. Касымбеков. - Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2010. - 200 с.,16л. - ISBN 9965-893-31-4 -1

66.3(5Каз)

Н19 Назарбаев, Н.А.

Избранные речи [Текст] . Том V. Книга 1: 2006-2007 / Н.А. Назарбаев. - Астана: ИД "Сарыарка", 2011. - 528с. - ISBN 978-601-277-043-8

63.3(5Каз)

Н17 Назарбаев, Н.

Казахстанский путь [Текст] / Н. Назарбаев. - Караганда, 2006. - 372с. - ISBN 9965442614

66.3(5Каз)

Н 44 Независимый Казахстан: день за днем. Хроника событий [Текст]. Т.4: (2006-2011 гг.) / Сост. Б.Г.Аяган, А.М.Ауанасова, А.М.Сулейменов.; Под ред. Б.Г. Аяган. - Алматы: Раритет, 2011. - 320с. - (Қазақстан Тәуелсіздігіне 20жыл)- ISBN 978-601-250-129-2

2016 годы

63.3(5Каз)

Е78 Ертлесова, Ж.Д.

Реформы 90-х: интервью с ключевыми участниками событий [Текст] / Ж.Д. Ертлесова. - Алматы: Атамұра, 2016. - 192с. - ISBN 978-601-306-686-8

65.9(5Каз)

И15 Ибраева А.

Устойчивое развитие и независимость страны [Текст] / А. Ибраева. - Астана: ОО"ИЭЭ", 2016. - 215 с. - ISBN 978-601-06-3887

66.4(5Каз)

Т51 Токаев, К.Ж.

Очерки дипломата [Текст] . Кн.2: Под стягом Независимости / К.Ж. Токаев. - Алматы: ИД "Жибек жолы", 2016. - 288с. - ISBN 978-601-294--242-2

2017жыл

66.3(5Каз)

Н19 Назарбаев Н.

Эра независимости [Текст] / Н. Назарбаев. - Алматы: ҚАЗАқпарат, 2017. - 508с. - ISBN 978-601-06-4712-1

Электронды ресурстар

1991-1992 жыл

63.3(о)

Қ74 Құдайбердіұлы, Ж.

Түрік қырғыз қазақ һәм хандар шежіресі [Электронды ресурс] / Ж. Құдайбердіұлы. - Алматы, 1991. - 5,87Мб.

66.3(5Каз)

Н17 Назарбаев, Н.Ә.

Қазақстанның егеменді мемлекет ретінде қалыптасуы мен дамуының стратегиясы [Электронды ресурс] / Н.Ә. Назарбаев. - Алма-Ата: Дәуір, 1992. - 3,57Мб.

60.6(5Каз) я3

Қ20 Қазақстан Тәуелсіздік жылдарында 1991-2010 [Электрондық ресурс]: статистикалық жинақ. - Астана Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі, 2011. - 192 бет: CD-ROM.

1994 жыл

63.3

М90 Мыңжан, Н.

Қазақтың көне тарихы [Электронды ресурс] / Н. Мыңжан. - Алматы: Жалын, 1994. - 6.41Мб. - ISBN 5-610-01143-4

63.3(5қаз)

Қ41 Қазақ қоғамы ХІХ ғасырдың екінші жартысында [Электронный ресурс]: Оқулық. - Қарағанды, 1994. - 23,9Мб.

63.3(5Қаз)

Қ17 Қазақ шежіресі [Электрон. ресурс]. - Алматы, 1994. - 451Кб.

1995 жыл

63.3

А94 Ахмедов Ғ.

Алаш-Алаш болғанда [Электронды ресурс] / Ғ. Ахмедов. - Алматы: Жалын, 1996. - 4.12Мб. - ISBN 5-610-01319-4.

66.3(5Қаз)

Н17 Назарбаев, Н.Ә.Тәуілсіздігіміздің 5 жылы [Электронды ресурс] / Н.Ә. Назарбаев. - Алматы, 1996. - 12,8Мб.

1997жыл

63,3(5К)

Д29 Демко, Дж.

Орыстардың Қазақстанда отарлауы (1896-1916) [Электронный ресурс] / Демко, Дж. - Алматы, 1997. - 3,15Мб.

63.3(5Қаз)

Н17 Назарбаев, Н.Ә.

Тарих тағылымдары және қазіргі заман [Электронды ресурс] / Н.Ә. Назарбаев. - Алматы, 1997. - 3,64Мб. - ISBN 5-615-01913-1

66.3(5Қаз)

Н17 Назарбаев, Н.Ә.

Қазақстан халқының азаматтық таңдауы [Электронды ресурс] : тарихы зерде, ұлттық татулық және демократиялық реформалар / Н.Ә. Назарбаев. - Алматы: Қазақстан, 1997. - 3,78Мб.

2000 жыл

63.3(5Каз)

Д38 Джумалиева, Л.Т.

Қазақстан мәдениетінің даму тарихы және тағылымы (1917-2000 жж.)
[Электронды оқулық]: Л.Т. Джумалиева. - Ақтау: Ш.Есенов атындағы КМТЖИУ,
2011. - 79б.

66.3(5Каз

Қ18 Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаев: Қызмет
хроникасы 2000 [Электронды ресурс]. - Астана, 2012. - 4,80Мб.

2003 жыл

66.3(5Каз)

Н17 Назарбаев, Н.Ә.

Тәуелсіздік белестері [Электрондық ресурс] / Н.Ә. Назарбаев. - Алматы:
Атамұра, 2003. - 336с.

2004 жыл

66.3(5Каз)

Н17 Назарбаев, Н.Ә.

ҚР Тұңғыш Президенті Н. Назарбаев [Электронды ресурс] : Қызмет
хроникасы 2004 жыл /. - 4,68Мб.

2005 жыл

63.3(2Каз) я7

Р94 Рысбай, К.

Қазақстан Республикасының тарихы [Электрондық ресурс] : Оқу құралы /
К. Рысбай. - Алматы, 2005. - 368 б.

2006 жыл

66.3(5Каз)

Н17 Назарбаев, Н.Ә.

ҚР Тұңғыш Президенті Н. Назарбаев [Электронды ресурс]: Қызмет
хроникасы 2006 жыл / Н.Ә. Назарбаев. - Астана, 2012. - 4,43Мб.

66.3(5Каз)

Н17 Назарбаев, Н.Ә.

Қазақстан жолы [Электрондық ресурс] / Н.Ә. Назарбаев. - Қарағанды,
2006. - 372б.

2007 жыл

63.3(5Каз)

Р94 Рысбеков, Т.

Менің Қазақстаным [Электрондық ресурс] / Т. Рысбеков. - Орал, 2007. - 160б. - ISBN 9965-748-66-7.

1991-1997 годы (Орыс тілінде)

66.3(5Каз)

Н17 Назарбаев, Н.А.

Казахстанско-Российские отношения. Доклады, выступления, статьи 1991-1997г [Электронный ресурс] / Н.А. Назарбаев. - М.: Русский раритет, 1997. - 12,8 Мб.

63.35Каз)

Н19 Назарбаев, Н.А.

Пять лет независимости [Электронный ресурс] / Н.А. Назарбаев. - Алматы: Қазақстан, 1996. - 11,5Мб.

66.3(5Каз)

П26 Первый Президент Республики Казахстан Нурсултан Назарбаев. Хроника деятельности. 1992-1993 годы [Текст]. - Астана: Деловой Мир Астана, 2011. - 592 с: CD. - ISBN 978-601-7259-61-7

66.3(5Каз)

П26 Первый Президент Республики Казахстан Нурсултан Назарбаев [Текст]: хроника деятельности 1996-1997 годы. - Астана Деловой Мир Астана, 2010. - 598с: CD-ROM. - (Первый Президент Казахстан Нурсултан Назарбаев. Хроника деятельности). - ISBN 978-601-7259-21-1

2007 годы

66.3(5Каз)

П26 Первый Президент Республики Казахстан Нурсултан Назарбаев. Хроника деятельности 2007 год + CD-ROM [Текст] - Астана: Деловой мир Астана, 2010. - 344с. - ISBN 978-601-7259-05-1

Қорытынды

Қорыта айтқанда, тарихымыз бай, бүгінгіміз баянды, ертеңіміз жарқын боларына кәміл сенейік. Тек қолға қонған бақыт құсын үркітіп алмай, жұмыла кірісіп, кеңесіп шеше білсек, болашақтың таңы жарқын! Ендеше, бүгінгі «Қой үстіне бозторғай жұмыртқалаған» заманда аға ұрпақтың ерлік істерін жадымызда сақтап, «Отан» деген қасиетті мекенді, ата-бабамыздың көздің қарашығындай сақтап келіп, ұрпағына аманат етіп қалдырған кең байтақ жерімізді, ана тілімізді қанаттыға қақтырмай, тұмсықтыға шоқтырмай аялап, қастерлей білу біздің перзенттік парызымыз. Еліміздің дамыған елдермен терезесі тең болып қарыштап өркендеуі – жас ұрпақтың қолында.

Тәуелсіздігімізге тұғыр болатын саналы да, тәрбиелі, білімді азамат болу – жас өреннің басты парызы. Бүгінгі жас, ертеңгі армандап өсіп келе жатқан талапты Ұрпақтың еншісі – сол Тәуелсіз Болашақ.

Тәуелсіздігіміздің тұғыры биік, халқымыздың еңсесі жоғары, егемендігіміз баянды болсын деп тілейік, ағайын!!!

**«Егемен елдің еңсерген 30 жылы!»/ Библиографиялық көрсеткіш/
Құрастырушы: Ш.Ж. Увалиева – Тараз: М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университет – Кітапханалық-ақпараттық орталық, 6.1 №8 оқу залы, 2021. – 42 б. (Әдебиеттер, ғылыми басылымдар, электронды оқулықтар орыс және қазақ тілінде). <http://lib.tarsu.kz/>**

«Егемен елдің еңсерген 30 жылы!»/ Библиографический указатель / Составитель: Ш.Ж. Увалиева – Тараз: Таразский региональный университет имени М.Х.Дулати - Библиотечно-информационный центр, 6.1 №8 читальный зал 2021. - 42 с. (Литература, научные издания, электронные ресурсы на русском и на казахском языке). <http://lib.tarsu.kz/>